

30

Vg
2657₁

XVII, 26.

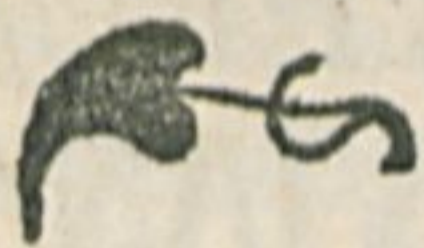

ANNO

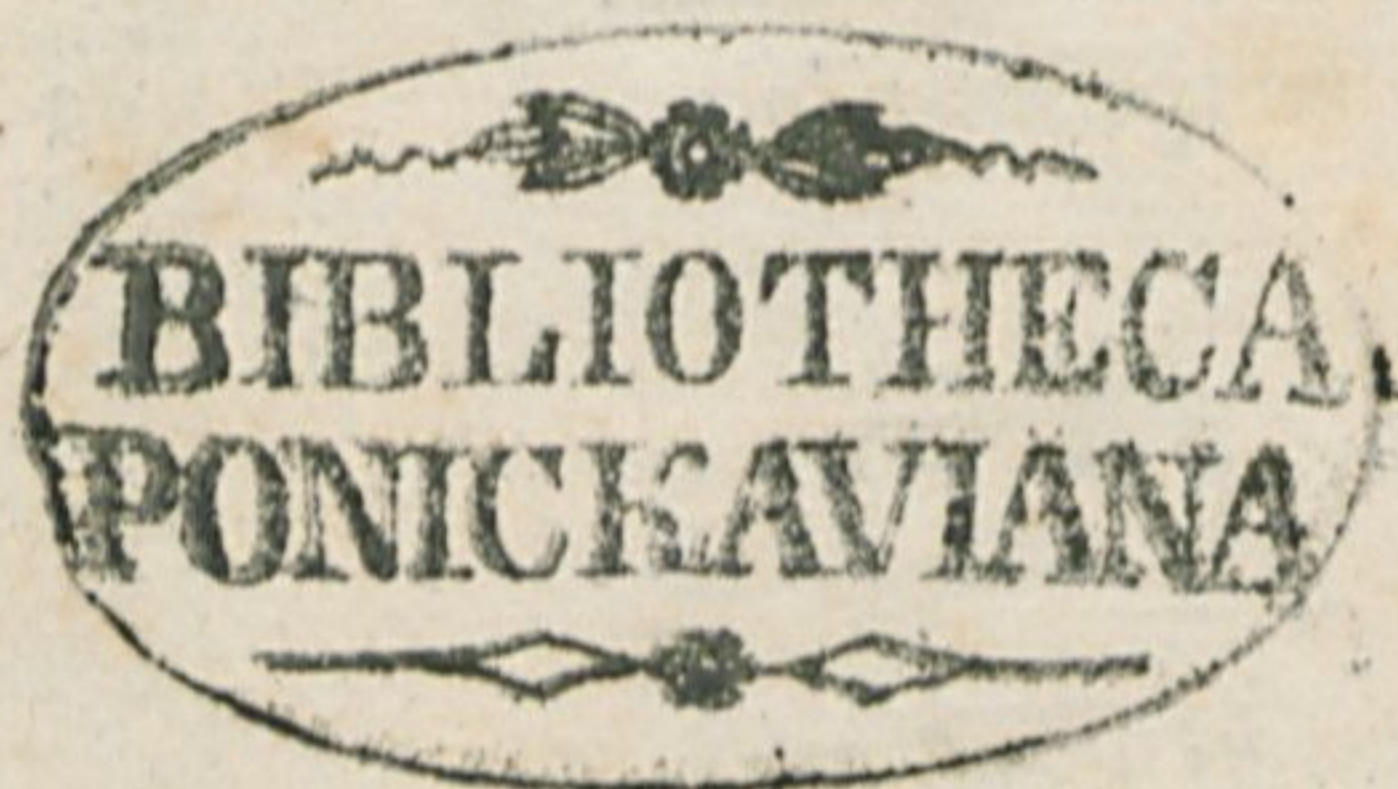
TATIONES PHILPPI

Melanchthonis, in Euangelium
Matthæi, Inq; historiã passio=
nis domini. Cum indice
non pœnitendo.

Argentorati mense Decembri.

Anno M. D. XXIII.

ANNOTA

TIONES PHILIPPI

MELANCHTHONIS IN

EVANGELIUM

MATTHAEI.

OMNIVM PRIMVM REFERT
scire, quid Euangelium sit, & quid generi huma-
no cōferat, neque enim maiore malo aliquid us-
quam ignoratur atq; Christus, qui in hoc carnem induit
omnibus sese gentibus manifestaturus, quod uenerat
omnes seruaturus audientes uerbo suo per fidem. Aut
quæ crudelior est blasphemia dei, quã uel ignorare Chri-
sti quem in terras seruatorem misit, nomen atq; signa?
uel ex alijs disciplinis, quàm huius salutem petere? Euan-
gelij uero uim atq; rationem tenebimus, si cum lege con-
tulerimus. Ita q; de hac re primum dicemus.

Lex quaedam insculpta est animis nostris, quàm na-
turalem uocant, est q; consilium rationis nostræ, quo re-
cta monentur. Est & quàm deus dedit per Moysen. Iam
uero & naturalis & diuina lex imperant homini, quæ
assequi humane nature uires nequeunt. Semper enim
alio nos rapit morbus gentilitius, ex peccato Adæ con-
tractus, quæ genuina quaedam propensio est in membris
nostris, ad peccandum, ut nemo suis uiribus affectuū su-

A 2 orum

A N N O T A . P . M E L A N .

orum compos sit. Nunquã nos non reos agit lex exigens debitum. Ideo propheta Esaias iugum oneris, uirgam humeri, sceptrum exactoris uocat legem. Hoc uero iugum legis imposuit humeris nostris deus, declaraturus nosmetipsos nobis. Et quia redẽpturus erat hominũ genus, oportuit declarari peccatũ nostrum, à quo nos liberaturus esset Christus. Solet itaq; lex peccatum declarare, coercere, terrere, ac metum incutere nobis, impellere, ut odio sit legislator deus, deniq; ut fugiamus deum. Et propterea dictum est à Paulo, Legem iram operari. Deus uero immensa bonitate sua, per Christum decreuit abolere ius peccati, & legis tyrannidem, illius scilicet Christi merito, electis à mundi principio, gratiam impertijt, quæ propensio quædam est, Id est, spiritus rapiens, qua ducimur ad recta, & uis quædam, per quam tali ardore & animo rapimur ad bona, quali solemus per concupiscentiam rapi ad mala. Delapsus ergo in terras Christus hanc gratiam meruit humano generi, & in omnes gentes palàm prædicari mandauit, quæ gratiæ annunciatio.

Quid Euãgelium.

Euangeliũ est, faustum certe, scelixq; nuncium. Est itaq; Euangelium, sermo quo annũciatur Christus saluator, hoc est, quo delicta nostra abolita & deleta per Christũ nunciãtur credentibus, & spiritus iustificans nos prædicatur. Lex dicit, redde quod debes. Euangelium, crede Christo, & persolutum est debitum. Lex imperat quod non potes. Euangelium Christum tibi proponit, quem si inuoces sitiens iustitiæ, iam habes spiritum purgantẽ,

NOUO S

nouos affectus donātem. Itaq; nihil aliud est gratia, quā noui illi affectus, quibus ad coelestia rapimur. Lex dicit. Peccator es, despera, damnaberis. Euangelium ait. Con fide, conijce te in Christum, & crede per hunc deletum omne peccatum, saluaberis. In hanc sententiam Paulus ait, Non erubescō euangelium, non pudefacit me euangelium, sicut lex pudefacit nos & confundit nos. Euangelium addit animum ut confidamus redemisse nos Christum à lege, quod in hunc modum licebit intelligere, per Christum donari spiritum, quo lex impletur, & condonari, si quid deliquimus inæstimabili precio sanguinis Christi, qui pro nobis effusus est.

C A P V T I.

Liber generationis
Iesu Christi.

Titulus idemq; initium operis est. Solebant enim ueteres à titulis ordiri. Vt uisio Esaia filij Amos Est autem titulus ipsius Euangelij totius argumentum, quo Christi incarnatio prædicatur, quomodo carnem deus, & nos deum induamus. Nam ea demum est absoluta incarnatio, si nos ipsi uerbo icarnemur. In Mo saicis libris generationes Adæ scribuntur, qui filios genuit iræ & mortis. In Euangelio generatio Iesu Christi, cuius soboles filij dei, atque adeo uitæ sunt. Proinde **Generatio** utranq; generationem propius intueamur. Per Adam Adæ.

A 3 propa

propagatum est peccatum in omnes homines. Per pec-
 catum, mors, ut Paulus ait. Ex quo est intelligere, to-
 tum Adam, Id est, totum hominem secundum carnem,
 Id est, naturam suam, peccatorem esse. Nam postea=
 quam gratia dei excidimus in Adam, successit sapien-
 tiæ ignorantia, ueritati mendacium & error, iustitiæ
 iniustitia, amor dei, amor uanissimarum creaturarum.
 Quid multis? successit uitæ mors, que adeo in nos pec-
 cati captiuos sæuit, ut adspirare ad bona nullis uiribus
 nostris possimus. Hinc tot, tanq; uariæ cupiditates pro-
 manant. Atque hæc est generatio Adæ. Generatio Iesu
 Christi salutaris est, id quod Iesu Christi nomine signi-
 ficatur, eademq; summa salutis nostræ, filius dei carnem
 induit, & à genere hominum peccatum in sese transtu-
 lit, ut nos peccato dominemur, non peccatum nostri,
 Id est, ut affectus in nobis boni orientur, qui affectus
 peccati extirpent & euellant. Renasci ergo nos oportet
 generatione Iesu Christi. Quomodo? per fidem.
 Christus uerbum dei est uerbo ut creata sunt omnia,
 ita recreari solent. Christus delapsus est in terram, im-
 becillum hominis induens naturam, peccatum sustu-
 lit, spiritum iustitiæ impertit. Huic de Christo sermo-
 ni qui adheret, & peccatum suum in ipsum coniece-
 rit, nomen Christi implorauerit, sitiens iustitiæ, hic in
 filium dei adoptatur. Ioan. 1. Quotquot eum recepe-
 runt, dedit eis potestatem filios dei fieri, uidelicet ijs qui
 credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque
 ex uolun-

Generatio
 Iesu Chri-
 sti.

ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex deo nati sunt, id est, qui per fidem, misericordia dei adoptantur. Sanguines, uoluntas uiri, id est, humanæ naturæ nihil hanc regenerationem adiuuant.

Duplicem proposui generationē, altera peccati est, altera iustitiæ. Renasci non possumus, nisi peccatū prorsus demortuum sit. Atq; ut primum incipimus mori per baptismum, ita necesse est nos dimicare cum peccato, quoad uiuimus, donec per mortē aboleatur. Mors enim iam non pœna, sed remedium sit peccati, ijs qui in Christo sunt. Sic regeneratio incipit per baptismū, & morte absoluitur, ut regenerari in Christo, nihil aliud sit, nisi emori Adæ. Morimur uero Adæ, cum cupiditatibus naturæ nostræ morimur.

Filij Dauid, filij
Abraham.

Ambigua est oratio iuxta Hebraicam dialecton, utrū uelit Christum filium esse Dauidis, & filium Abrahamæ, an Christum Dauidis, Dauidem Abrahamæ. Vtrumq; legeritis, nihil refert. Sententia erit, Christum ex Dauidē & Abraham esse. Verū cur hos Christo patres ascribit? Mos est Hebræis ex patribus filios nominare, ut uisio Esaie filij Amos. Ita Matthæus Christi patres adiecit, sed in hoc à uulgari consuetudine uariat, quod non addit proximum patrem, id quod fieri aliās solet. Id autem ne fieret, in caussa fuit, quod Christus non sit è uiri semine conceptus. Dauidem præponit, quanquā minorē

A 4 natu,

A N N O T A . P . M E L A N .

natu, quòd hæc gentis consuetudo fuit, primum iuniores recensere. Sic in Genealogijs παραληπομένον. Deinde hos nominat, non tam quod eorum in primis grata Iudeis memoria fuerit, quam quòd promissio de Christo nullis manifestior facta sit, quàm Dauidi & Abrahæ, ut Ge. 22. In semine tuo benedicetur omnes gentes. Et psal. 132. Iuravit Dominus Dauid ueritatem, & non frustrabitur eum. De fructu uentris tui ponam super sedem tuam. Itaq; Christus & rex est, quatenus ex Dauid est, & pater multorum populorum, quatenus ex Abraham est. Rex noster, quia hostem humani generis deuicit, deditq; se precium pro toto genere hominum, & uincendo nos adoptauit in filios. Nemo Dei filius est, nisi qui ueritice Christi, cruce genitus est.

Iacob genuit Iudam & fratres
eius. Iudas autem &c.

Fratrum mentionem factam credo propter gentis Iudaicæ honorem. Nam ex Iacob duodecim tribuum Israël primores geniti sunt.

Iudas autem genuit Phares
& Zaram.

Duo filij Iudæ duo filij fuerunt, qui duos populos signant. Zaram ex utero prior manum protendit, signataq; est cocino manus eius, quam cum ille retraxisset, Phares prior elapsus est, Iudæi priores erant, legem testem promissionis habebant, qui cum manum retrahunt, hoc est, Christo ex-

sto excidunt, nos gentes erumpimus. Significat ergo
Matthæus Christum ad gentes pertinere.

Ioram genuit Oziam.

Capite. 3. Ἰωρὰμ βασιλεὺς Ἰσραὴλ profapia David
recensetur, ubi de Ioram sic leges, Ioram genuit Achazi-
am. Achazia genuit Ioam. Ioas autem genuit Amasiam.
Amasias genuit Asariam. Asaria genuit Ioatham, qui
ibidem Asaria dicitur, hic Hozias. Posteritas Ioræ deesse
videtur, qui fuit ex flagitiosissima muliere Iezabel, quia
nihil commune habet, & à Christi genealogia per Euan-
gelium excluditur.

Concordantia Lucae

& Matthæi.

Certum & perspicuum argumentum, consonantiam
Matthæi & Lucae in genealogia difficile probari, per om-
nes genealogiæ heroes. Desunt enim literarum testimo-
nia postremis ijs, qui sequuntur zorobabelem, qui proxi-
me Christum præit. Verum certa quædam de prioribus
extant, ex quibus conijcere liceat, de postremis quid sen-
tiendum sit. Ad Davidusq; prorsus, inter eos conue-
nit. Deinde Matthæus ducit genealogiam per Solomo-
nem, nō tam recensitis qui ex Solomone nati sunt, quam
qui successerunt in regnum quomodocunq;. Lucas uero
exactus per Nathan Davidis filium, ducit genealogiam, Vide An-
ex quo nati sunt quidam regij nominis recensiti à Mat- nota. Eras-
theo post Hoziam. Nam Philonis autoritate defecit in mi.

A 5 Ozochia

A N N O T A . P . M E L A N .

in Ozochia posteritas Solomonis. Successit autem Ozochie Ioas, natus ex stirpe Nathan, ad quem ius succedendi pertinebat. Atq; hic Ioas, ut à Luca, ita Philone Simeon cognominatur. Deinde qui Simeonem siue Ioam sequuntur ad Zorobabelem usq; alijs à Luca quàm à Mattheo nominibus nominantur, ut non personarum, sed nominum sint discrimina tantum, & duplicia ijs fuisse nomina Philo testatur. Primus ex posteritate Nathan rex Ioas fuit, hic Lucae & Philoni Simeon dicitur. Amazias Leui dicitur. Hozias Mattha. Ioatham Ioram. Achar Heliezer. Ezechia Ieso. Manasses Her. Amon Helmadam. Iosias Cosam. Ioachaz Addi (quanquam de hoc dubitem, neq; sanè probe uidetur quadrare,) Iehoiakim Melchi dicitur Lucae, Iechonias Neri. Post hos sequuntur Salathiel & Sorobabel. Haectenus uides Lucae cum Mattheo conuenire, nisi quòd totam posteritatē Solomonis Lucas obmisit, & pro ipsa posteritate Nathā recensuit. Apud Mattheum Hozias primus nominatur ex posteritate Nathā, qui Hozias est Mattha apud Lucam. Omisit enim Mattheus Ozochiam, Ioam & Amaziam, quos recenset Lucas. Itaq; plures à Luca nominantur à Simeone qui Ioas est, usq; ad Zorobabelem. Ideo. Matthei genealogiam explere potes, additis Ioas, Amazias, & postea Ioachas & Iehoiakim, nam duo eiusdem nominis fuerūt, Iehoiakim pater, & Iehoiachin filius.

Post Zorobabelem nominantur à Philone Rhesa, Ioanna, Iuda, quorum & Lucas mentionem facit, quibus
quo

I N M A T T H A E V M.

quomodo cum Matthæo conueniat, ignoro. Nam de reli-
quis post Zorobabelem, nihil compertum habeo. Opinor
autem diuersis nominibus alicubi eosdem à Matthæo re-
censeri, & Luca alicubi. Etiam legis patres pro naturæ
patribus conscriptos fuisse. Neq; dubito quin à Matthæo
non omnes uulgo, sed nobiles tantum recenseantur. Itaq;
ad Zorobabelem usq; probè conuenit, reliqui ignoran-
tur, & conijcere licet, à Matthæo non omnes recensitos
esse, & alicubi à Luca & Matthæo eosdem diuersis no-
minibus recenseri. Deinde & legis patres pro naturæ
patribus usurpat. Nam lege iuebantur frater fratris
semen excitare.

Ipse saluum faciet
populum suum & c.

Hæc prima est & perspicua de Christo concio, quis
nam sit, & quid collaturus uenerit, paucis item uerbis
proponens totius Euangelij summam. Hoc ipsum Chri- Euangelij
sti præconium, nusquam nobis non inculcat scriptura summa.
Euangelica, nusquam non prædicat peccatorum condo-
nationem per Christum, ut in eum nos totos reijciamus.
Plurimū referre cēset spiritus sanctus, ne Christus igno-
retur. Ideo rem eandē crebro inculcat, hoc uero loco aper-
to & primo, ut ex eo quasi Euangeliū uniuersum cogno-
scas, Christū uerū hominē declarat, ex uirgine natū, cum
ait, Quod natum est, ex spiritu sancto est, & ecce uirgo
concipiet & pariet. Et Deum esse submonet per nomen

Emanuel

A N N O T A . P . M E L A N .

Emanuel. Deniq; illum aſſerit uenire in redemptionem
noſtram, cum, inquit, Is enim ſaluum faciet populum ſu-
um. Quòd dicit Emanuel, id eſt, nobiſcum Deus, oſtendit
Chriſtum incarnatum noui teſtamenti teſſaram eſſe. An
non & olim ante Chriſtum, nobiſcum Deus erat? Erat
quidem, ſed alia ratione, ante Chriſtum incarnatũ non-
dum palàm cognoſcebatur. Lex erat, auxilium legis im-
plendæ proditum non erat. Peccatum erat, metus legis
erat, nondum erat peccatorum manifeſtata remiſſio. Ve-
rum Chriſto incarnato palàm factum eſt auxilium legis
faciendæ, palàm facta condonatio peccatorum. Iam er-
go propior & ſpectatior nobis Dei benignitas eſt.

Ante Chriſtum incarnatũ maietas Dei & ſeuerum
iudicium cognoſcebatur, ſed incarnato uerbo, iam boni-
tas Dei ineffabilis ſpectatur, qui ſe in ſinus mulierculæ
effudit, carnem noſtram induit, peccata noſtra ſuſtulit.
atq; hoc eſt quod propheta Hieremias ſcribit .31. Poſt
dies illos dicit Dominus, dabo legem meam in uiſceribus
eorum, & in corde eorum ſcribam, & ego ero eis in
Deum, & ipſi erunt mihi in populum, & non docebit ul-
tra uir proximum ſuum. Omnes enim cognoſcent me à
minimo ad maximũ, quia propitiabor iniquitati eorum.
Et Eſaiæ .59. Hoc foedus meum cum eis dicit Dominus,
ſpiritus meus qui eſt in te, et uerba mea quæ poſui in ore
tuo, nõ recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui. Deni-
q; in uiribus naturæ non eſt, niſi formidare nomen Dei
ſeruiliter. Iucundum eſt igitur nuncium, cum prædicatur
nobis

nobis Deus, nobiscum & noster esse, quæ prædicatio me-
tum hunc seruilem nobis eximit & temperat. Et tantum
de primo capitulo, nunc ad secundum. Fidci exemplum
nota in Ioseph.

C A P V T I I.

Cum natus esset Iesus
in Bethlehem.

Primum Magis, hoc est Persis sapientibus, siue sa-
cerdotibus, ostendit Deus saluatorem, quo significa-
ret etiam Christum in gentes natum esse. Atq; ut
antea Euangelista, quid Christus uenerit, docuit, ita mo-
do adumbrat uocationem nostram. Primum stella ori- Stella
tur, hoc est, lux quædam cœlestis, quæ cum in tenebras quid.
inciderit, nos nobis ante oculos ponit, & siti quadam di-
uinae misericordiae afficit, anxijs suspirijs animorum,
quæ uere Deum sitiunt, quærunt ubi nam sit Christus sal-
uator, qui natus est rex Iudeorum, auocat nos à creatu-
ris lux, ne quid ex eis solatij capiamus. Et ita nos nobis
ostendit, ut captus tamen naturæ non uideat, quod ad
Deum iter sit, per obscura quædam, & semper contra
naturæ affectus, consiliaq; ducit spiritus, nec sentimus
nos nisi uitia nostra, adeo non uidetur reconciliari Deus,
ut magis irritari putetur Deus. Hæc pugna spiritus &
naturæ nostræ, primum frangit & humiliat. Quod car-
ni iucundum, suaue, bonum, uerum uisum est, hoc mar-
cescit, inuisum, malum, mendax fit, donec adeo pura fiat
mens

A N N O T A . P . M E L A N .

mens hominis, ut nihil præter anxium Dei desiderium in ea relinquitur, & cum propheta dicat, Omne desiderium meum ante te. Item. Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum &c. Affectus ille hic incidit, & absoluitur morte, nullum ad Deum est iter, præter hæc anxia suspiria. Docemur itaq; ex quo pendere nos oporteat, Christum natum esse in Bethlehem, hoc est, perueniri ad Deum, non nisi per Christum natum in Bethlehem. Ad hunc, quandoquidem natus est in Bethlehem, hoc est, natus in infirmitate carnis nostræ, confugiendum est.

Et tu Bethlehem
terra Iuda.

Micheæ. 5. Et tu Bethlehem Euphrata, paruulus es in millibus Iuda, quæ lectio planè diuersa est ab Euangelistæ lectione. Sed hic sententiam magis, quam uerba retulit. Nam si legas apud prophetam, per interrogationem admirationis notam. Tu ne Bethlehem? quasi dicat, certe non. Quare non? Quoniam ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël. Hanc emphasim reddidit Euangelista, addita negatione, quia hoc iam impletum erat, quòd antea propheta prædixit. Cæterum paruula est Bethlehem specie, spiritu magna, perinde ut Ecclesia in speciẽ contẽta spiritu inclyta. Quo sensu & propheta paruam dixit. Euangelista uero reuelato iam mysterio, magnam.

Vt & ego ueniam &
adore illum.

Exem=

Exemplum impietatis proditum est. Sic solemus pietatis speciem omnibus nostris cupiditatibus prætexere, & ferè nemo est, cui non Idoli uice Deus colatur. Præcipue tamè Herodes agūt ij qui specie pietatis sua quærūt qui in Ecclesia tyrannidi suæ Christi nomē prætexunt.

Oraculo admoniti.

Est argumentum spei & fidei, ubi sollicitudo Dei pro suis cōmemoratur, ut Paul. Etiam Ro. 8. Qui proprio filio suo nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Qui fieri potest, ut non cum eodem omnia nobis donet?

Ecce angelus Domini apparet in somnis Ioseph & c.

Et hic locus impietatis argumentum est, quòd Christus Iudeam, quæ speciem pietatis præ se ferebat, deseruit & uitiosam Aegyptum sanctificauit. Id quod eò pertinet, ut intelligamus Christum uenisse, ut peccatores saluos faceret. Deinde sententiam prophetae Osee, non frustra producit. Nam & illic apud Oseam, non tam de Christo, quam de toto fideli populo legitur.

Obiter excepta in caput tertium.

Christus fugit Iudeã, id est, exteriorē cultū & speciē. Ut sanctificaret Aegyptū. i. ut qui se peccatores & humiles ostenderent, saluaret. Christū ex Aegypto uocari, est simul uniuersum mundum ex Aegypti uitijs uocari, ut intelligamus Christū uenisse in terras iustificādi nostri gratia.

A N N O T A . P . M E L A N .

tia. Bethlehem, Id est, domus panis. Magi Persæ sacerdo-
tes. Stella est dei nostri gratia, quæ in nos per Christum
funditur. Bethlehem uicus non procul ab Hierosolyma.
Herodes uir fuit flagitiosissimus, qui aliquando propri-
os filios suos nece tyrannidis interemit. Ex quo Augu-
stus prouerbij locum sumebat, inquiēs, se malle eius esse
porcum quàm filium. Cum autem uidißent stellam,
Creditur ibi quendam fuisse angelum. Herodes omnes
bimulos, aut minores interficere iusserat. Vox in Ra-
ma. i. in excelsis. Rachel pro Bethlehem usurpatur.

Allegorice sic interpretantur munera.

Per aurum, syncerum & purum spiritum.

Per thus, flagrantem in deum spiritum.

Per myrrham, uehementem, & ardentissimum in dei
gloriam, spiritum.

C A P V T . I I I .

IN Christi natali & infantia paucis tractatum est, cur
genitus sit, quomodo nos uocemur stella duce, hoc est,
renascamur Christo, & prima rudimenta esse uitæ
Christi, pati aduersitates & exilia. Nunc autem etas
maturior prosequenda est. Inscrinur Christo per poeni-
tentiam & baptismum. Proinde de poenitentia & ba-
ptismo paulò pluribus agendum uidetur.

Pœnitētia

Pœnitentia est innouatio uitæ in Christum, quæ in-
nouatio est peccatorum conuersio. Fit autem conuersio
peccatoris in hunc modum. Spiritum gratiæ transfun-
dit deus

dit deus in animam peccatoris, qui per uerbum dei repressis primum peccati affectibus terretur, affligitur, cruciatur, anxius fit pro peccato suo, adeo ut sitiatur spiritum iustificantem. Ibi non est peccatori perfugium, neque quies, nisi Christus, in quem si peccatum reiecerit, per fidem aboletur. Duplex est ergo gratiae opus. Primum humiliare, proximum tranquillare, erigere, gubernare. Primum opus facit gratia per uerbum legis, secundum per uerbum Christi. Horror & agnitio peccati ex lege est. Absolutio peccatorum per Euangelium. Primum gratiae opus significatur cum dicitur, conuertimini. Proximū, & ego conuertar ad uos. Primum opus fit per uerbum Ioannis, proximum per uerbum Christi. Ioannes terret, ut uehementius desideretur Christus. Eadem ergo poenitentia est Ioannis & Christi, opera autem gratiae diuersa. Deus terret per uerbum Ioannis, hoc est legis, & simul impellit ad desiderium gratiae. Christus medetur, alioqui lex sine gratia, aut non afficit nos, aut ita terret, ut desperemus, ac inuisus nobis fiat deus. Gratia uero primum humilem, desertum, aridum, sitibundum reddit animum, deinde serenat. Propterea Ioannis contio uides quam aspera sit & plena minarum. Ob id sacri scriptores baptismum Ioannis non habuisse remissionem peccatorum, dicunt. Solius enim Christi est condonare peccata, tranquillare conscientiam. Ioannis baptismus non conferebat gratiam, confert autem Christi baptismus. Prophetae ubicunq; gratiam commendant, prius iram & iudicium

Gratiae
opus du-
plex.

Lex sine
gratia.

B dei

dei indicant, ita hic Ioannes inquit. Securis ad radicem posita est.

Ipse uos baptizabit.

Baptizare
re spiritu
sancto.

CHRISTVM baptizare spiritu sancto & igni, significat Christum deū esse, et autorem iustitiæ. Nemo enim baptizat spiritu sancto & igni, præter solum deum. Baptizare autem spiritu sancto & igni, est dare spiritum sanctum. Summa, baptizare symbolum est remissionis peccati, & poenitentiae signum. Credentes sibi Christus seruat, non credentes reijcit. Ipsi enim datum est iudicium.

Collecta.

Poenitentia est peccati mortificatio. Ex lapidibus, id est gentibus. Iam uero & securis, &c. id est de caelo declarabitur ira dei super uos. Tangit clanculum Iudeos, qui plus fiduciae habebant in Abraham, quam in eius fidem, & opera fidei. Ventilabrum domini, id est iudicium. Repurgabit aream suam, id est terram, & congregabit triticum, id est, conuocabit electos in gratiam. Paleam autem, id est non credentes in Christum, Baptismus sine fide nihil est. Baptismus nostrarum tentationum & aduersitatum est ancora.

C A P V T I I I I .

Cur tenta
tus Chri=
stus.

Inserimur Christo p baptismū. Hic uero symbolū est uariarum aduersitatum, quibus per lui, & expurgari carnem oportet. Propterea & Christus, qui simul exemplum & autor est uiuendi, tentari se permittit, ut
auspi=

auspicia uitæ nobis in aduersis esse demonstret. Deinde, et antequàm in publicum prodeat, ut doceat ijs qui præficiendi sunt alijs, uarijs esse præludendum tentationibus, Neq; uero tantum exempli causa, sed & in hoc, ut per hanc uictoriam nos uinceremus, omnes enim uictorie, omnes triumphi Christi omnium credentium sunt, atq; ut mortalium nemo cauere ullum genus insidiarum queat, nisi uicisset Christus, ita nos modo uincimus non nisi ipso uictore. Ipse sese nobis donauit, ut præsto sit auxilium, quoties anxij & solliciti poscimus.

Principio quod ductus est à spiritu dei, ut tentaretur. Aduersitates.
ingens solatium est omnibus qui tentantur, diuinæ scilicet uoluntatis opus esse aduersitates. Nihil tamē in nos iuris habet demon, nisi deus permittat, neq; permittit tentari nos supra quàm ferre possumus. Quod ait. Si filius dei es. Vafrum commentum est quo si non obtemperet tentatori, blasphemus esse, & gloriam dei negare uideatur, Ita nomen dei prætextitur malis conatibus. Hic & nos admonemur, uenturas nomine filij dei insidias, ubi spiritus probandi sunt, num sint ex deo.

Chrysostomus tria genera tentationum esse censet, Tria tentationum genera.
uentris, uanæ gloriæ, & auaritiæ. Verum estimari non posse crediderim, quam sublimes, & arduæ insidiæ fuerint. Et ut prima sit fames, puto hic comprehendere omnes illecebras, quæ ex creaturis quocunq; modo huius uitæ oblectandæ gratia oriuntur, nisi et hic fames spiritus adumbratur, quæ tentatio fidei est, per quam demon Fames spiritus.

B 2 imagines

Signa postulantes.
Adorare demonem quid.

imagines quasdam seu simulachra Christo obiecerit, cum fide pugnantis, cum inquit. Ecce lapides, hoc est crassam imaginationem & ratiocinationem humanam. Respondit autem Christus. Verbo dei, dei inquam, non hominis, nos alii. Secunda tentatio, dei signum postulat. Qui signa postulant, solliciti sunt de rerum euentu, atque adeo predestinationis cura tenentur. Tertia cadere & adorare demonem, blasphemiae tentatio uidetur, per quam surgunt in nobis affectus quidam, non esse deum iustum, uerum, misericordem. Breuiter contemptus quidam dei.

Dominum Deum tuum adorabis.

Perfectio exiit.

Iis uerbis exigitur ab homine perfectio, & integra mandatorum dei obseruatio. Soli deo seruire, est abdicatis omnibus creaturis uni deo adherere. Quod quidem fieri non potest, priusquam caro nostra prorsus fuerit reducta in cineres. Porro qui amor nostri est, quoad uiuimus, fieri non potest, ut non ex aliqua parte nostra queramus. Vnde propheta inquit. Quid adhuc claudicatis utroque humero, scilicet Deo & Baal seruientes. 3. Regum. 18.

Math: 23.
Exem qd hunc
in qm qd hunc
qd sapientibz
dormitant vnt
& dormiunt

Querunt nonnulli, possit ne opus bonum fieri extra gratiam? Respondeo, nequaquam. Imò nec ingratis quidem perfectum opus fieri potest. Nam quæ facimus, eius modi sunt, ut serè amore nostri faciamus, aut seruili metu, quæ uere peccata sunt, quum ita se homo idolum quoddam statuatur. Solus autem Christus iustitia, uita, pax est,

&

Et ueritas, contra, nos mors, peccatum, tenebrae, et mendacium. Nam haec sunt perizomata, quae e folijs arborum uel amore nostri, aut metu poenae peccatis praetextimus.

A P P E N D I X.

Quaecunq; Christus uicit, ita uicit ut nos per eum uincamus. Non enim uicisset Christus, nisi membra fortiter quoque uincere uoluisset, ideo quoties tentatio oboritur, ad Christum protinus, qui uictoriae auctor est, uenit confugiendum.

*Confidite, alios dicit, quod ego uini mitem
uicit illi. et non uincit qd illi*

Cum audisset autem Iesus.

Christus uitandarum sectarum gratia opinor, in Iudea non antea coepit docere, quam Ioannes in uincula coniectus est. Vidit duos fratres iacentes rete in mare. Retia sunt curae rerum humanarum, quibus relictis sequuti sunt Christum.

A V C T A R I V M

LUC. 5.

Alibi Petrus ait. Tota nocte laborantes nihil cepimus, id est in tenebris, in peccatis, in cupiditatibus laborantes, nullum fructum fecimus. Quoad extra Christum simus, in tenebris fluctuamus. Veniente Christo si eius nomine rete aquis iniecerimus, piscibus, id est fructibus spiritus illud implemus. Inde territi cum Petro dicimus, Exi a me domine, quia homo peccator sum, qui affectus maior est, quam ut exprimi possit.

C A P V T. V.

B 3 Con=

Legis
opus.

Duplex iustitia
Operum
Affectum

Prima beatitudo
Paupertas spiritalis

Contio capitis huius explicatio quaedam diuina legis est, à qua Christus ob id orditur, quia peccati gratiam facturum uenerat, necessario prius legem proponens, qua condēnet nos, id est ostendat nos peccatores esse et indigere gratia sua. Datur enim spiritus gratiae ijs, qui lege terrētur. Consolatur Christus et cōfirmat, quos lex frangit. Leges humanae opus quoddam externum imperant tantum, diuinae uero et spiritum, hoc est, affectum exigunt. Ita duplex est iustitia, Operum externorum, quae est iustitia legis, apud Paulum. Et iustitia affectuum, quae est iustitia Christi, id est, quam in nobis facit Christus. Nam cum non sint in potestate nostra affectus, omnino spiritu coelesti nobis opus est, qui affectus immutet, temperet, ac moderetur. Iam quando nunquam non scaturiunt affectus in nobis mali, semper nos diuina lex reos agit, ob id et semper gratia opus est.

Beati pauperes spiritu.

Principio à beatitudine orditur, quod huc omnium hominum uota tendant. Nihil enim agimus, quin inde nobis bene beateque esse uelimus, qui philosophiae quoque scopus, quomodo scilicet beatos fieri liceat. Christus beatitudinis uiam, atque rationem planè pugnantem cum naturali et philosophica ratione praescribit. Atque hic homunculi nos metipsos ante oculos nobis ponamus, spectaturi undique, et quam miseri, et quam prorsus peccatum simus, et quanta sit diuina erga nos benignitas, quae misso in terras filio, tenebras nostras discussit. Nulla quippe hominum ingenia tam perspicacia fuerunt, quae ueram beatitudi-

Deo iniquitate dicitur
sine humilitate
dicitur altum

clinis rationē cernere potuerint, neq; assequi, quā uel ipsi
prescribent. Beatitudo uero in his est, per quae nobis
bene est, naturae uero nostrae bene est in uitijs, ideo natu-
rae peccatricis beatitudo est in uitijs. Hinc ut alium opes,
alium luxus, aliū alia cupiditas trahit, alios alij affectus
alliciant, ita aliorū alia est beatitudo. Philosophi quandā
beatitudinis uia prescribunt, fictitiam planē. Fictitiae e-
nim sunt uirtutes philosophicae. Christus uero semel euer-
tit omnes naturae nostrae cupiditates, oīa philosophorum
commenta, cū dicit. Beati pauperes spiritu, neq; iter tan-
tum indicat, sed et spiritū impertit, qui ducat nos. Quod
si uerbū Christi quis propius intueri uelit, intelliget bea-
tos dici pauperes spiritu, hoc est, qui sunt fracto, cōcusso,
aegro, & contrito animo, & propē desperabundo, atq;
ad cō quorum fiducia in nulla creatura, neq; in seipsa est,
id quod alij humilem, abiectumq; spiritum uocant. Horū
est regnum caelōrum, id est, in tales effundit deus regnum
uirtutum. At nostrae naturae affectus, ac diuites spiritu,
beatos censet philosophia, hoc est, animos cupidos ma-
gnarum rerum, & sibi confidentes.

Beati qui lugent.

Hic affectus sublimis est. Lugent autem quos ita in
cognitionē sui coniecit deus, ut in se nihil praeter pecca-
tum, maledictionē, & furorem dei agnoscant, sic consci-
entiae mille cruciatus sunt. Sic luxit Dauid psal. 76. Re-
nuit consolari anima mea. Sic Iob. 4. 2. Idcirco me ipsum

B 4 reprae=

Aliorum
alia beati-
tudo. ^{Nac}
tudo. ^{peragitur}
^{beatitudo,}
^{existit in vi,}
⁷⁶
Virtutes philo-
sophicae
beatitudinis

Pauperes
spiritu.

2. 2.
Lugentes

reprehendo & ago poenitentiam in cinere . In ea afflictione promittit nobis Christus consolationem , hoc loco cum dicit , quoniam ipsi consolationem accipient . Constante itaq; deo fidendum est , & ab ipso expectanda consolatio .

Beati Mites.

fructus ad
uersitatū.

Paupertatem spiritus mansuetudo sequitur , hoc est facilitas quaedam & tractabilitas , qua facile , semel retusis affectibus nostris , quiduis patimur , facile auellimur ab ijs , in quibus hærebamus . Planèque hic fructus est uariarū aduersitatū , quibus ita mollimur , ut dicere cū propheta libeat . Paratum cor meum , & bonum mihi , quia humiliasti me , & factum est cor meum , sicut cera liquefcens in medio uentris mei . Hominum uero ratio docet beatos esse pertinaces , et sua constanter defendentes .

Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam .

Inde fit ardens sitis iustitiæ , hoc est , anxium desiderium gratiæ coelestis . Sic psalm . 142 . Anima mea sicut terra sine aqua tibi , uelociter exaudi me domine , defecit spiritus meus & c . qui psalmus totus huc pertinet . Itē , Quē admodum desiderat ceruus ad fontes aquarum , ita desiderat anima mea ad te deum fontem uiuum . psal . 41 .

Beati misericordes .

Misericordem esse , est adiuuare liberaliter , re , opere , & consilio , quod item citra gratiam fieri nequit .

Beati

Beati mundo corde.

Mundi ab impuris affectibus Deum uidebūt, hoc est, recta ad Deum contendunt, quoniam ij Deum uidebunt, id est, opera Dei intelligent, ipsius opus in nobis agnoscent. Ingens Dei beneficiū est, opus ipsius in nobis agnoscere, adeo, ut Propheta dicat. Aduua me & saluus ero, Psal. 118. & meditabor in iustificationibus tuis semper. Item, in operibus tuis meditabor die ac nocte, qui & optime opus Dei agnouit, etiam in maledictione. 2. Regum. 16. Cum dixit. Dominus enim praecepit ei, ut malediceret Dauid.

David dixit
maledicere p
fco agnot

Beati qui persecutionem patiuntur.

Persecutio ideo extremo loco numeratur, quia non potest esse interna pax, nisi fuerit externa persecutio. Ita persecutio est quasi lydius lapis omnium bonorum animi affectuū. Nihil enī aequè humiliat ac persecutio.

Symbolū
Christiani
militis.

Domini in dicitur
quia humiliasti
me bene regis
lex oritur

Beati estis cum probra in uos &c.

Ostendit quomodo Mundus excepturus sit omnes, qui uenturi erant, ut praedicarent Euangelium, quomodo autem praedicaturi sint, dicetur capite decimo.

Vos estis sal terrae.

Hic locus pertinet ad omnes qui docent Euangelium. Praecipue autem ad Episcopos. Sal rerum scientiam, lux uitae candorem & integritatem significat. Vtrūq; autē

Sal.

B 5 in Episco

Lux. in Episcopo, hoc est, in eo qui plebem Christi regit, requiritur. Sal euanesceat, id est, desinit esse asperum metu aduersitatis, qua calamitate proculcatur uerbum Dei. Lux autem extinguitur, cum nos gloriae nostrae inseruimus. Duo ergo hic prohibentur, metus rerum aduersantium, & ne insolentius attollamur.

Ne existimetis quod uenerim ad destruendam legem.

His & antecedentibus uerbis admonemur duo in primis esse obseruanda. Primum, Omnes nos legis uniuersae debitores esse, hoc est, tam operum quam affectuum. Quod patet ex Decalogo, ubi praecipitur ne concupiscamus, & alijs pluribus locis, quibus fructus carnis, & fructus spiritus numerantur. In primis ad Romanos octauo capite, ubi affectum carnis mortem esse dicit. Maxime tamen hoc loco, non praeteriturum iota unum aut apicem, quin omnia fiant, quod est, neminem saluum fore, nisi impleta tota lege, hoc est, nisi ipsa concupiscentia & omnibus eius fructibus radicitus sublatis. Idem docet Paulus ad Ro. 7. compedio legem perstringens. Idem Christus. Nisi quis abneget semetipsum. Neque est discrimen hoc loco ullum, inter praeccepta & consilia. Omnes affectus qui hic exiguntur, lege praecipuntur. Deinde quod Christus dicit se uenisse ut compleatur lex, idem

Lex statuitur. est, quod Paulus ait ad Ro. 3. non aboleri legem sed statui. Hoc est Christum dare spiritum, per quem affectus nostri
stri

stri immutentur, & rapiantur ad faciendam legem. Postea si quid delinquitur, confugientibus ad Christum per illius nomen condonari. Ita Christus implet legem. Sic & Paulus ait, Christum esse finem legis, quod & spiritum gratiae dat legis factorem, & hostia est pro delictis nostris.

Quisquis igitur soluerit.

Minima peccata intimos affectus animi uocat, magis consuetudine loquendi, quam quod minima uocari debeant. Sic & hodie discrimen faciunt inter peccata mortalia & uenialia. Cum tamen omnis affectus concupiscentiae sit peccatum mortale. Ad Ro. 8. & Iacobi. 1. Atque ijs qui sunt extra spiritum gratiae, omnia sunt ad mortem, ijs uero qui sunt in Christo affectus non imputantur, modo non dent locum illis per consensum, sed aduersum eos dimicent. Ro. 8. Nulla condemnatio ijs qui in Christo sunt. Mandata minima, affectus & cogitationes sunt. Minimus uocabitur, id est, non uocabitur in regno caelorum.

Iudeorum
opinionem
uocantur
minima
uel prorsus nulla.

Minimus uocabitur in regnum caelorum.

Et hic locus perfectionem exigit à nobis, & mox in sequentibus Christus Pharisaeicam iustitiam reijcit, exigens integram iustitiam spiritus, hoc est, affectum. Est autem iustitia Pharisaeica simulatio operum externorum, quae sunt humanis uiribus, metu legis, siue affectatione comodi. Iustitia uero spiritus est liber impetus ac raptus ad bona, siue noui affectus, quos in nobis Deus contra naturam affectus creat, quae iustitia contingit nobis per Christum.

Iustitia
duplex.

stum, ut quisquis affectus in suo genere acer ac uehementis est, ita cum eo dimicandum est per nomen Christi.

Non occides.

Christus uniuersam legem ad affectus transtulit, ut homicidæ appellatione primum continentur, qui re ipsa cædem faciunt, deinde omnes qui affectu, hoc est, irascuntur, aut oderunt fratres, id est, quencunq; hominem, sicut Ioannes dicit. Qui odit fratrem suum homicida est.

2. Ioan. 3.

Tertio qui duri sunt & inexorabiles, contemptoresq;. Quarto conuiciatores, calumniatores, & id genus alij. Obseruabis autem eam ipsam poenam comminatum esse irascentibus, quam lex infligit occidentibus. Tertius gradus præcepti huius, quo prohibemur fratribus racha dicere, signum uidetur rancoris significare. Ut sicut superiori gradu mandauit non irascendum esse, ita hic quoq; signa rancoris deponenda. Mihi uero in uoce racha uidetur esse contemptus, & latenter significari, ut non solum homicidæ sint, qui irascuntur aut oderunt, sed etiam qui adeo duri sunt, ut reijciant hominem à se, quem odisse uideri nolint. Qui affectus proprie superbiorum iustitiariorum & potentum est, quasi dicat, quid mihi cū hoc homine? Minor est atq; adeo uilius quàm quod uniri cū eo debeam. Imperat ergo hoc loco, ut simus faciles, comes, communes omnibus, ne personas acceptemus. Exhibeamus nos benignos & placidos inferioribus, qui nostra opera libèter uterentur. Nō igitur satis est nō irasci, sed opus est interim illi quoq; quem non oderis, te facilem præstare

Racha.

Homicidæ
qui.

præstare beneuolumq; Nec censeri possunt peccata uenialia, si huiusmodi præcepta transgrediamur. Nempe quæ non reos faciunt iudicij, id est, condemnationis & mortis. Neq; enim iudicium, nisi pro condemnatione accipitur. Vt satis constat, ubi dicitur. Quisquis occiderit, obnoxius erit iudicio, quam ipsam poenam Christus irascenti infligit.

Vocabulum gehenna significat locum supplicij. Est autem inde factum, quod prope Hierosolymam fuit locus quidam, quem habitabant filij Ennon. In eo solebant sacrificare humanis hostijs Iudæi, propter quod, flagitium comminabatur Deus per Prophetã, & illic se occisurum Iudæos, inde pro loco supplicij usurpatum est. Ge autem Hebræis uallem significat.

Gehenna.

Si obtuleris munus tuum ad aram.

Operum quædã necessaria sunt, quædã non sunt. Necessaria sunt, quæ lege diuina mandantur. Non necessaria, quæ in nostro arbitrio posita sunt. Est igitur perpetua regula, nullum opus non necessarium ualere, nisi prius necessarium absolueris, sicut & infra. c. 23. scribitur. Væ uobis scribæ & pharisæi, & hypocritæ, qui decimatis mentham, & anethum, & cuminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium ac misericordiam, & fidem. Breuiter sicut omnis lex superior, est regula inferioris, ita moralia cærimonialibus præferenda sunt.

Habeto beneuolentiã cū aduersario tuo cito.

Aduersarius

ἀντίδισ= Aduersarius hoc loco Græcis significat eum, qui cum
 nos altero iudicio contendit, ut non solum sit epilogus supe=
 riorum sed mandatum peculiariter pertinens ad iudicia.
 Non enim licet contendere iudicio. 1. Corin. 6. Iam qui=
 dem omnino delictum est in uobis, quòd lites habetis in=
 ter uos inuicem, cur non potius iniuriam patimini? cur
 non potius damnum accipitis? Nec propterea sublati
 sunt iudices. Est enim in Ecclesia potestas siue gladius in
 iudicium, hoc est, ad coërcendos malos. Vnde nō licet pri=
 uatim ulli contendere iudicio. Sed magistratus excubet
 & uigilet, ne quam iniuriam à malis patiantur boni.

Non committes Adulterium.

Iterum docemur lege exigi affectus, non enim sim=
 pliciter dicit qui alterius uxorem conspexerit, sed adij=
 cit insuper, ad concupiscendam eam iam adulterium
 commisit cum ea in corde suo.

Quod si oculus tuus dexter &c.

Poteris et Oculus consultor siue doctor est, qui si scandalo ti=
 per ocu= bi fuerit, hoc est, si consuluerit, quod est præter man=
 lum affe= datum Diuinum, erue illum, & abijce abs te. Deinde
 Etum & manus dextera significat amicum charum, qui si impel=
 concupi= lat nos ad opus aliquod contra mandatum Dei, reijcien=
 scientiã ac dus est. Hic locus obijciatur humanarum legum studio=
 cipere. sis, potissimum ijs, qui conantur quæq; pro sua libidine
 sursum deorsum ue uersare, nihil curantes ijs suis tradi=
 tionibus (si fieri possit) uel Euangelium intercipi.

Dictum

Dictum est autem. Quicumque
repudiauerit. &c.

Diuortium magis esse nomine quàm re uidetur, ubi
segregatur uir & mulier, ita ut neutri liceat alij conu-
bio se obstringere. Ideo ius est dimittenti uiro, aliam
ducere, aut dimissæ mulieri alij nubere, nisi ille arceatur,
qui in culpa fuerit, quòd prius matrimoniũ solutum est.
Verum, nec id fieri debere opinor, nulli planè pœna im-
possibilis iniungenda est, qualis esset cælibatus in illo, qui
non posset capere uerbum istud.

Diuor-
tiũ hodie
quid.

Non peierabis, sed persolues Domino. &c.

Iurare est Deum testem adhibere. Ius iurandi religio
in eo est, quod ut Deus uerax est, ita nos uerum pollicea-
mur. Ergo qui uiolat iusiurandum, ueritatem Dei negat,
& non solum contra secundum præceptum, sed & con-
tra primum peccat. Imò secundum præceptum in pri-
mo proprie comprehenditur. Verum quia periurium
tam execrabile est, duobus præceptis prohibetur. Dein-
de tantum flagitium est, ut satius sit omnino non iura-
re, quàm peierare aliquando.

In hanc sententiam exponunt aliqui, quod hoc loco
scriptum est, non iurandum esse, admonitionem esse, qua
iurandi consuetudo temperetur. Ne quando id quod
in procliui est peieremus. Augu. sic cum aliàs, tum in lib.
contra Faustum Manicheum unde uigesimo. c. 22. Item
quia peierare graue peccatum est, nõ iurare autem, sicut
ti ue-

Num iurã
re liceat.

ti uerum iurare nullum peccatum est . Sed longius re=
 motus est à false iurando , qui nec iurare consuevit,
 quàm qui uerum iurare procliuus est . Maluit nos Do=
 minus & non iurantes non recedere à uero , quàm ue=
 rum iurantes propinquare periurio . Itaq; Apосто=
 lus in sermonibus , quos habuisse narratur , nunquam
 iurauit , ne iurandi consuetudine uel nescius in periu=
 rium laberetur . In scripturis autem , ubi est considera=
 tio maior , pluribus locis iurasse inuenitur , ne quisquam
 putaret , etiam uerum iurantem peccare , sed potius in=
 telligeret humanæ fragilitatis corda , non iurando à per=
 iurio prorsus conseruari . Sententia itaq; Augustini est,
 iurandi consuetudinem interdictam esse , iurare non
 item . Verum si liceat , hunc Euangelicum locum pau=
 lólatius explicabimus . Primum ut uniuersa lex affe=
 ctum imperat , ita & hic affectū iurandi prohibet Chri=
 stus , ut & animis simus adeo candidis , simplicibus , mi=
 nime suspitiosi , ut libenter alijs credamus , ne cuiquam
 extorqueamus iuramentum . Et ipsi semper uelimus nō
 iurare , propter reuerentiam diuinæ maiestatis , coràm
 qua non possumus non mendaces esse . Hoc uero & se=
 quentia indicant . Porrò scilicet quod ultra hæc adiun=
 gitur , ex malo proficiscitur . Vbi in Græcis est πονηροῦ ,
 quod prauum , malitiosum , sinistrum , iniquum signifi=
 cat . q . d . si ab alijs extorqueas iuramentum , uel ipse faci=
 le præstes , animo sis , necesse est , suspitioso , diffidente ,
 malitioso , & leui , non reuerenti ueritatis diuinæ .

Deinde

Deinde quæ prohibentur, quædam secundum natu-
 ram suam adeò mala sunt, ut benefieri non possint, qua
 lia sunt, adulterium, incestus. &c. Quædam conside-
 rata cum superiori lege (ut occidere hominem, cum eo,
 quo uult deus gladio fontes puniri) benefieri possunt.
 Ita iurare non licet, sed comparatum cum superiore le-
 ge, puta, unum cole deum, id est, propter gloriam dei,
 aut ut diligas proximum tuum sicut teipsum, id est, pro-
 pter necessitatem proximi, uel etiam sui ipsius, si extor-
 queatur, iurare licet. Dico autem propter necessitatem
 proximi, si extorqueatur, quia tunc interest gloriæ di-
 uinæ, ne ueritas obticeatur, & opprimatur. Sic Paulus
 iurauit aliquoties in epistolis suis. Referebat enim glo-
 riæ dei bene sentire de Paulo, gentes & Iudæos. Sic &
 sepe prophetas iurasse constat. Refert enim gloriæ di-
 uinæ, credi uaticinium dei. Male ergo propter tempo-
 ralia iuratur, quia in illis nulla tanta necessitas est, ut,
 quæ uindicare prohibemur, quomodo pro illis necesse
 sit iurare. Secus si agitur negotium dei.

Vbi iura-
 re liceat.

Item hic obiter admonendum est, quod quidam pro
 iurandi licentia adducunt ea, quæ ad Heb. 6. ponun-
 tur. Omnis controuersie finis est, si accedat iusiuran-
 di confirmatio. Argumentum esse à simili, ubi argumen-
 tatur Paulus à uulgari hominum consuetudine, & ar-
 gumenti non refert, siue consuetudo bona sit, siue ma-
 la. Item refert argumenti, quòd conseruetur id quod iu-
 reiurando addictum, siue peccet qui iuret, siue non. Præ

C standum

A N N O T A T . P M E L A .

standum enim est, quod iuratur, nisi rem illicitam quis iuret, ut occidere proximum, & huiusmodi.

Oculum pro oculo.

Et hæc lex ad affectus pertinet, ut animis simus adeo tolerantibus & equalibus, ut non solum illatam iniuriam benigne feramus, sed & laturi simus, si quid grauius inferatur. Adeo nos oportet ab omni rerum humanarum affectu, cura & gloria liberos esse. Neque uero periculum, neque resp. periclitetur, sublato uindicandi iure licet enim fontes punire, & de rebus sublatis decernere, hic uero statuitur, ne quis alterum accuset priuatae iniuriae, tamen interest magistratus, ut eum qui intulit iniuriam, puniat, aut res ablatas tibi restituat. Sunt enim magistratus in ecclesia, propter punienda peccata. Et Christiani magistratus est anteuertere delationes & accusationes. Breuiter, huius legis amussis charitas est, quæ non quærit quæ sua, sed quæ aliorum sunt. Illata est iniuria, patere, & minoris puta, quam ut propter eam commune charitatis uinculum soluas. At si iniuria cõmunem ciuitatis statum uiolat, accusa, modo salua sit charitas. Diuersa sunt itaq; mandata, Ne uindices, & puniri fontes, quorum utrumq; cõseruandũ est. Ne uindices, priuatim ad singulos pertinet. Puniri fontes ad magistratus. Sic Petrus Ananiam puniuit. Sic Iudæis mandatum erat Chananeas occidere. Sic propheta passim imprecantur populo, propter crimen impietatis, propter

Magistra-
tus Christi-
ani officium.

pter impietatem & Helias sacerdotes Baal occidit. Vide 3. Reg. 19.
Augustinum contra Manichæos, tertia parte.

Petenti abste dato.

Et hic locus de mutuo, ad cōmunionem euangelicam Cōmunio
pertinet, quæ in spiritu & affectibus consistit, ut ita pos euāgelica.
sideas opes, ut eas pro fratrum necessitate cuiq; libenter
impertias. Nam tantum ex ijs alijs debes, quantum tibi.
Et opes à deo tibi datas memineris, non tui, sed fratrum
caussa, & ut alijs suppedites, alijs hac parte inseruias,
sicut omnia bona, non propter nos, sed ut alijs seruiant,
coelitus dantur, ad Rom. 12. Dicis, actum est de re mea, si
mea omnibus pariter permisero. Respondet Paulus. 2.
Corinth. 8. Non ut alijs sit remissio, uobis aut tribulatio.
Obserua igitur rerum cōmunitatem nō in eo esse, quod
quis fortunas suas in omnes passim semel dilapidet, sed
qd' egenos ad laborem impotentes, ne famē aut sitim pa=
tiantur, eripiat. Imò mandatū est cuiuis, ut laboret, ut cu
ret rem, nempe seruiturus alijs. Huc pertinet locus ille
2. Thessa. 3. ubi temere mēdicantes prohibentur. Deinde
in eo est rerum cōmunio, ut curatas per te opes submini
stres necessitati aliorum. Non est igitur euāgelica cōmu
nio paupertas illa fictitia coenobiorum. Ita lex diuina
imperat, spiritui omnia esse communia debere, & ta=
men permittit iure humano alias alijs possessiones assi=
gnari propter malos. Sic Augustinus. Iure humano dici
mus, hæc uilla mea est, non diuino.

Mendicā=
tes temere.

C 2 In lege,

A N N O T A . P . M E L A N .

In lege, Non occides, hæc insunt. Non ledere si non sis læsus. Deinde, non ledere grauius quàm sis læsus, non ledere tantum quantum sis læsus, omnino non ledere, atque adeò non indignari, ut malis amplius lædi, non auersari ledentem, postremo diligece ledentes. Ita in lege, Non furaberis, nec cui auferas per uim, ne contendas iudicio, ne insidieris possidenti, ne inuideas locupletiori, communica, imperti ei qui non habet, & sic de reliquis.

C A P V T V I .

Institiam facere coram hominibus, complectitur primo uanæ gloriæ studium, deinde metum legis, commodi amorem, item uoluptatem, quam capimus ex rebus (ut uidentur) bene gestis, postremo, fidutiam in opera. Hæc simul hic prohibentur. Potissimum autem fidutia in opera, quæ uere est idolatria quædam, cum increaturas, & non potius in solam dei misericordiam confidimus, cum & opera adeò nihil mereantur, ut ne debitum quidem persoluant. Superiore capite, internos affectus exigere docuit, hoc sexto, qualia debeant esse externa opera, præscribit, quæ secundum internos affectus uideantur, è quibus nascuntur opera uel bona uel mala.

Pater noster, qui es in cœlis. &c. De oratione dominica, si uidere quid cupis, Lutherum adi, qui in hanc
ut non

*fiducia ex uerbo
est uera
idolatria
quid.*

ut non admodum exiguum, ita non poenitendum scripsit commentarium. Nolo ego Iliadem post Homerum scribere.

Luc. 21.

Porro cum ieiunaueritis.

Et in ieiunio gradus quidam uitiorum uitandi sunt, scilicet uanæ gloriæ, commodi studium, operum fiducia. Ceterum labor externus est ieiunium, qui per sese nihil ualet, nisi accomodetur carni domandæ. Sicut ad Timotheum Paulus. Abstinentia ad pauca utilis est, pietas ad omnia. Est & ieiunium internum, quod abstinet à peccando, imperat cupiditatibus. Præterea est & ieiunium quoddam spiritus sitientis gratiam, quæ sitis oritur in nobis ex eo, quod cernimus impares nos esse uincendo peccato. Itaque qui cum peccato suo non dimicant, saturo spiritu & fastidiente gratiam, non recte ieiunant.

Ieiunium.

Triplum p. 13

prim

i ad thi: 4 ca.

Secund

Terciu

Lucerna corporis oculus est.

Omne opus externum eiusmodi est, qualis est affectus internus, nam id oculus significat. Deinde ut inter est inter oculum simplicem & non simplicem, ita inter est inter bona & mala. Oculus autem simplex, est affectus, qui recta tendit ad deum, ad humanas cupiditates declinans minime. Oculus uero nequam uel maliciosus, affectus sinister est, qui non recta ad deum contendit, sed diuertit, declinat ad creaturas, qui affectus proprie naturæ humanæ est. Impossibile est enim, quin se maxime

Oculus

simplex.

Nequam.

C 3 diligit

A N N O T A . P . M E L A N .

diligat homo, cum deum nō diligit. Proinde & oculus simplex deum tantum querit, oculus uero nequam, sua, licet in speciem uideatur deum querere, cum affectatione commodi id faciat. Constat ergo hoc loco, nihil interesse inter opera bona & mala in speciem. Sed omne aut bonum esse, & oculi simplicis, aut malum, & oculi malitiosi, id est, affectus nequam & maligni.

Nesciat sinistra tua, id est, cupiditas animi. Dexter tua, id est, dexter & erectus animus.

Eleemosyna tua sit in occulto, & c. id est, in sincero affectu spiritus. Videt in occulto, id est, qui uidet corda & affectus. Cum oraueris, & c. id est, qui personatis animis fundunt preces.

Benigne Christus dissuadet, ne spiritum turpi cupiditati accommodemus, item ne impijs precibus oremus. Non orate ut soliti orare, ut in hoc uideamini aliquid boni agere. In angulis, id est, in publico. In conclauis, id est, in spiritu ora, nec locum præbe affectui carnali.

Primū quando orare uolumus, sunt preces quæ cōciliant nobis nomē dei amabile, suaue, iocundū. Pater noster scilicet, qui es cœlestis, qui es auctor uitæ et bonitatis. Sanctificetur nomen tuū, id est, ueritas et bonitas tua fiat pura sancta ex nobis erga te. Panem nostrū, id est, doctrinā cœlestem, corpus Christi sit salutare nobis. In tentationē, id est, ne patiare nos seduci astutijs demonū. Libera nos, & c. id est, ne patiare nos succumbere malo. Voluntas nostra peccatū est, dei uero spiritus.

Nemo.

Nemo potest duobus domi-
nis seruire.

Illud diligenter aduertendum est, quod in omni-
bus legibus perfectionem exigit Christus. Porro exi-
mit hic studium gloriae, opum, & auaritia. Illud etiam
considerandum est, impossibile esse humanae naturae,
duas res & contrarias simul diligere. Non licebat per
Mosen diuersa semina spargi in eodem agro, qui ty-
pus illam perfectionem, quae hic exigitur, adumbrat.
Celebris sententia est, quod quisque amat ac metuit, hoc
illi deus est.

Leuit. 19.

Agro tui non
series diuerso sine

Ne sitis solliciti uitae vestrae.

Non dicit, non laboretis, quippe qui maledicto eti-
am ad laborem cogimur. Gene. 3. In sudore vultus tui
uesceris pane tuo, sed affectum eximit, ne scilicet an-
xij haereamus in opibus, nec studio inani ponamus spem
in diuitias, cum pater ille coelestis ipse suorum curam
habeat.

Ne sitis solliciti in
crastinum.

Hoc est, non tangat uos affectus futuri. Christus prae-
cepit, ne solliciti simus in crastinum. Verum obstrepit hic
humanus affectus, & diffidentia quaedam, qua ueremur
coelum ruiturum, si nostra largiamur pauperibus, aut

C 4 si non

si non totis animis hæreamus in quæstu faciendo, quos proprie Christus canes & porcos dixisse uidetur, quomonet sinendos esse, qui sensui carnis non imperant, aut maliciosam istam affectionem non exuunt.

Canes & porci.

C A P V T V I I .

Petite & dabitur uobis.

Amplificatione quadam iubet Christus petendum, ut declaret nobis, nunquam frustra casuras nobis preces nostras. Iam in nobis situm est, ut exaudiamur, si in spiritu & ueritate oremus, hoc est, si affectu & confidenter, ita quod nihil dubitemus impetraturos nos, id quod petimus, qua fidutia (ut obiter dicam) omnia sacramenta operantur gratiam. Sic absoluti à peccatis tranquillamur. An quisquam uestrum homo. &c. qui si filius eius petierit. &c. Ab exemplo arguit, quod omnes simus filij dei.

Omnia quæcunque uolueritis
ut uobis. &c.

Legum diuisio. Epilogus est omnium legum Christi. Est autem lex sententia qua recta iubentur. Legum aliæ sunt positivæ, aliæ naturales. Positivæ rursus sunt aut diuine aut humane. Naturales sunt sententiæ quædam siue cogitationes, quibus assentiuntur omnes homines, ut in speculabilibus sunt quædam principia natura nota. Totum maius esse parte. Ita in agendis quædam sunt princi

Leges naturales.

principia, natura nota, Sobolem alendam esse. Est & Ordo naturalium legum ordo quidam, ualetq; in ijs, quod in naturaliū legibus, ut scilicet superior temperet inferiorem & corrigat illam. Lex prima, Cole deum. Secunda, Tuere uitæ commoda. Tertia, Gigne. Quarta, Nutri sobolem. Quia uitæ commoda non possunt nisi hominum usu conseruari, consequitur hominem hominis causa genitum. Quinta, Homo hominis gratia genitus est, ergo debet homo homini quantum sibi. Sexta inde sequitur, Quod tibi fieri non uis, alteri ne feceris. Septima, Quia homines natura consociati sumus, & perfectissima coniunctio est, communis usus omnium rerum. Verum cupiditate non permittente, ut omnibus rebus ita communiter utamur, ideo lex illa septima, superiore aliqua temperanda est, & corrigenda, scilicet ut ipsa abolita aut mutata, adhuc tamen conseruentur commoda uitæ, rebus scilicet diuisis, ut sit suum cuiq;. Octaua, Diuisionem autem rerum temperet hæc lex, ut sit mutuus hominum usus. Ergo rursus quanquam rerum dominia distincta sint, tamen res ratione & modo aliquo communicandæ sunt, inde commercia hominum, atq; uarij contractus instituuntur.

Per arctam portam, qua nos introire uult, nihil aliud intelligitur, nisi prorsus diuersa mandari à lege, quam ferant affectus, aut nostræ cupiditates.

Attendite à falsis Prophetis.

C 5 Pseu=

hō hōi d. g
fit

Pseudo prophetas uult nos cauere. Sunt autem ij quæ humana docent, ritus ceremoniarum, & commentarias suas fabulas. Veri autem, qui Euangelium, & ea quæ Christus docuit, prædicant.

Omnis arbor quæ non &c.

Fructus alios bonos esse, alios malos, notum est, de quibus uide Psal. Beatus uir &c. Non quisquis dicit mihi, Domine, Domine, id est, non omnis qui legem in specie facit, & externo tantum opere, ij enim iniquitatis operarij sunt.

Qui ædificauit Domum &c.

Ædificium est duplex, alterum in Christum, quod contra insultus Dæmonum ualet. Alterum in harenam, ex qua profluunt nostra & impia & peruersa opera, ut nihil magis impium sit, quam non in misericordiam Dei confidere, sed hominem in suis uiribus, & animam & fiduciam ponere.

Obstupuerunt turba super doctrina illius.

Verbum
Dei po=
tens.

Verbum obstupuerunt eò referripotest, quod legem hætenus Christus prædicauit, ut territi sint, quia legis est terrere. Iam uero & hic conuenit obseruare, quàm efficax res sit uerbum Dei, & multum adeo inter uerbum Dei, & uerbum hominum interesse. Proinde ecclesijs potens istud uerbum Dei prædicandum, non fractum

fractum & elumbe hominum uerbum. Hæc omnia non sunt consilia, ut aliqui uolunt, sed præcepta omnibus.

C A P V T V I I I.

Et ecce leprosus accedens.

OMnes historiae Christi sunt sacramenta, id est, promissiones, quibus certi sumus Deum daturum omni credenti gratiam. Cæterum non temere hoc exemplum primo loco commemoratur, in quo est pollicitatio Christi, quòd uelit mundare leprosum, ut fidem omnium supplicantium confirmet. Iam quòd dicit leprosus. Domine si uis, potes me mundare. Palam est, hūc credidisse, quia dicit, potes. Quod uero dicit: Si uis, uox est reiicientis uoluntatem suam in uoluntatem Diuinam. Sic enim orandum est omnibus nobis, & hac fiducia, quòd speremus Christum daturum quicquid petimus, modo in spiritu, hoc est, si fuerit è re nostra, & gloria Domini. Perinde ac puer, qui à patre charo aliquid petit, non dubitat, quin sit impetraturus, & tamen omnia patris relinquit iudicio, si conueniat, quod petijt.

Potes
Si uis.

Nunc quod Christus dicit, Volo, Id facit non propter solum leprosum, sed ut multorum succurrat confidentiæ, ut certissimi sint, uelle Christum seruare, quicumq; in ipsum per fidem se coniecerint.

Volo.

Tetigit illum.

Quod tetigit leprosum cōtra legem, postea uero iuxta legem ad sacerdotes misit, id fecit, quo ostenderet cæremoniarū leges uiolari quidem posse, uerum ob necessitatem

tatem

A N N O T A . M E L A N .

tatem proximi . Errant qui hoc loco , nescio quid de confessione somniant . Vide L V T H E R V M in Postilla Euangelij huius .

Porro cum ingressus fuisset
Iesus Capernaum .

Sicut superiore exemplo Christus pollicitus est uelle, ita & hic pollicetur se cum uenerit, medicaturum . Deinde quomodo ueniat ac mederi soleat , declarant uerba illa . Domine non sum dignus , ut tectum meum subeas . Imò tantum dic uerbum . Venit enim per uerbum . Deinde , medetur fide , dicens , Sicut credidisti , fiat tibi . Quæ omnia huc pertinent , ut commendatior nobis fides sit , & historiam Euangelicam complectamur , ut arcam & pignus salutis nostræ . Quod hic pro famulo sollicitus est , in eo obserua , alienam fidem pro hominibus ualere & efficacem esse . Sic hodie aliena fides satisfaciat in baptizandis pueris . Quod dicit , Ego sum homo & c . Comparatio est & argumentum à minori . Siquidem ego possum uerbo efficere , quod uolo apud meos , quanto magis tu ? quasi dicat , quomodo facit , ut iubeo , seruus meus , ita quæ tu iusseris , omnis creatura .

Multi ab oriente & occidente .

Ad uocationem gentium pertinet . Filij regni eijcientur foras , id est , Iudæi , qui erant populus electus . Porro Centurio , qui adiit eum , præfectus seu tribunus erat in Capernaum , quæ ciuitas gentium erat .

Præ-

Præceptor sequar te, quocunq; abieris:

Postea quam pollicitationibus quibusdam Christus Vocatio-
se nobis seruatorem exhibuisset, exempla quaedam uo- nis exem-
cationis commemorantur, quæ ad nos pertinent. Pri- pla-
mum scribæ cuiusdam, qui cum non esset uocatus, ait se
sequuturum Christum. Hunc Christus repudiat. Non
enim uocati sunt, qui suis cupiditatibus Christi nego-
tium prætexunt, qui ut suum negotium agant, Chri-
stum simulant, atq; adeo humano affectu pij sunt, Li-
berum spiritum exigit Christus, in nulla creatura hæren-
tem. Propterea respondet scribæ.

Vulpes foueas habent.

Id est, tam abesse oportet à Christiana mente cupi-
ditatem omnẽ, ut ne sit usquam, ubi caput reclinet. Præ-
terea uulpes foueas habent &c. Hic reijcit à se omnem
simulationem, quasi dicat, quære aliud latibulum. Chri-
stus non est specus uulpium, id est, adulatorum.

Alius de numero discipulo-
rum suorum &c.

Altero exemplo uocatus quispiam describitur. Sed
in hoc hæret adhuc affectus humanus, ut spes nobis fiat,
non reijciendos nos, etiam si aliquo adhuc affectu huma-
no laboremus. Sed obiurgat tamen Christus, ut decla-
ret se

A N N O T A . P . M E L A N .

ret se uelle liberum & purum animum, ab omnibus humanis, quātumuis pijs affectibus. Tertio exemplo, quod apud Lucam in fine capituli noni refertur. Offert se Christo quispiam non uocatus, qui ait se sequuturum Christum prius ualedictis amicis, huic terribili uerbo respondet. Nemo qui manu sua admota aratro, respexerit à tergo, aptus est regno Dei.

Et cum esset ingressus nauim.

Admonet in aduersitatibus, quas à mundi tyrannide patitur Homo, fortiter persistendum esse, nec statim trepidandum, si non continuo asserat nos Christus in tranquillitatem.

C O L L E C T A .

Christus non nobis ut carnifex, ut iudex, ut uindex, sed ut autor salutis, condonator criminis, qui nos per spiritum suum iustificet, ostenditur.

Vita Christiana in tribulationibus, in persecutionibus, inq; uarijs procellis Dæmonum sita est.

In hac uita duo præcipui nobis aduersarij sunt. Alter Dæmon, qui sedulo nos in laqueos allicit. Alter caro, cum nostris cupiditatibus seruimus.

Nemo tam bonus est, qui non sit uarijs peccatis obnoxius, ideo nobis mali homines ingeruntur, ut sint monitorium signum, nos à scædis abstrahendo, ne quando in sententias animi diuersas prolabamur.

Quid timidi estis.

Hoc

Hoc loco increpat eos, qui non forti animo ferunt iniurias hominum, impatientes item ac lapsantes.

Mare, uenti, tempestates mundi significant.

Filij regni sunt qui humana curant, & quæ Dei sunt respuunt, imò plus operibus suis quàm fidei innitentes. Porci, id est, immundi homines.

C A P V T I X.

Solus diuinæ potestatis esse constat peccata remittere. Ita cum Christus peccatum remitteret, uisus est scribis blasphemare, quod in hoc diligentius cõmemoratur, ut sciamus à Deo iam potestatem traditam esse homini, remittendi peccata. Postea enim dicitur, Turbæ quæ uiderant, admiratæ sunt, & glorificauerunt Deum, qui dedisset potestatem talem hominibus.

Quæ sic intellige. Deus primũ terret peccatorem, et ostendit illi peccatum suũ, anxiumq; reddit. Verum ut is qui territus est, certus sit peccatũ suum sublatũ esse, data est potestas Ecclesiæ remittendi peccata, hoc est, declarandi homini anxio, quòd peccatũ suum sit certo remissum.

Et præteriens Iesus illinc,
uidit hominem &c.

Sicut superiori exemplo pax promissa est conscientijs credentium, ita hoc exemplo declaratur nobis bonitas Christi, quæ non solum oblatos curat, sed anteuertit, & ultro peccatores ad se conuocat, quòd spem & fiduciam nostram confirmet. Duplex autẽ beneficium Christi
hic

A N N O T A . P . M E L A N .

hic obserua. Alterum est condonatio delicti, alterum euocatio è medio cursu delicti. Deinde in hoc exemplo pollicitatio quaedam est, qua Christus peccatoribus omnibus commendat benignitatem, cum dicit. Non est opus sanis medico, sed ijs qui male habent.

Non ueni ad uocandum iustos.

Duplex est iustitia. Quaedam est operum externorum, quæ fiunt ex nostris conatibus. Hæc inefficax est ad mutandos affectus nostros, incerta & penitus inconstans. Neq; enim prohibere potest, quin sæpe ac sæpissime in affectus prolabatur homo. Altera diuina, qua nos Deus iustificat, ea est confidentia in Christum, qua illi nos peccatores offerimus purgandos & seruandos. Non uenit itaq; Christus ad uocandum iustos, id est, suæ confidentes iustitiæ. Sed peccatores hoc est desperantes ab omnibus uiribus & conatibus suis. Id quod & Paulus in. 10. ad Roma. capit. ait. Ignorantes Dei iustitiã, & propriam iustitiam quærentes constituere, iustitiæ Dei non fuerunt subditi.

Iusti.
peccatores.

Misericordiam uolo, & non sacrificium.

Misericordiam, id est, beneficentiam uolo. Significat autem sacrificio, opera non necessaria, misericordia uero, opera necessaria, quibus inseruitur proximo, & præscribit regulam. Opera non necessaria nihil ualere, nisi pri-

nisi prius opera necessaria persolueris, Id quod & alii
 as dicit, prius reconciliandos esse fratres, postea offe-
 rendum.

Matth. 5.

Offertorium
 ad altare

Nullus mittit assumentum panni
 rudis, & c.

Hoc obliquo sermone Christus phariseos perstrin-
 git. Quod sensu carnis induruitis, & magnificitis ope-
 ra caeremoniarum uestrarum. Proinde, non profecero, eti-
 am si dicam, quare non ieiunent. Res per sese media est,
 quanquam uos non ut mediam, sed bonam & necessari-
 am facitis. Ego autem doceo, nec bonam, nec necessa-
 riam esse. Quam nouam doctrinam, ueteri sensui carnis
 uestrae non assuam, ne offendat nouitas. Quin oportet
 ad nouam doctrinam meam, penitus novos spiritus affer-
 re. Ceterum sequentibus exemplis exploret & obseruet
 quisque suos affectus.

C O L L E C T A

Matthaei uocatio est omnium peccatorum ex celo-
 neo, Id est, ex peccatis ad salutem uocatio. Et uocatione
 Matthaei significatur, nos à deo nullis nostris meritis
 uocari.

Iustitia humana est species quaedam operum, ut non
 furari, non moechari, quae opera non praestant, ut intus
 puri reddamur, & uitam contemnamus, ne incidamus
 in peccatum. Praeterea non praestant ardentem spiri-
 tum in Christum.

D

Fimbria

A N N O T A . P . M E L A N .

Fimbria uestimenti, est gustus bonitatis Christi, per quem liberemur ab affectu impietatis.

C A P V T X .

Sacerdotibus deberi uictum, sed quibus.

Atis constat ex hoc loco, & ex episto. Corinth. 1. ca. nono, ubi dicitur. An nescitis, quod ij qui in sacris operantur ex sacrificijs uiuunt, deberi scilicet pastoribus, atque adeo ijs, qui in ministerio ecclesie sunt, uictum & honorem, propterea quod publicus ipsorum usus est. Consequitur igitur, quod quorum non est publicus usus aliquis, illis non deberi alimētum, eò quod annexa conditio est, si operentur. Proinde qui prætenu religionis saginantur, excusari quomodo possint non uideo. Constat quidē in .2. ad Thessalo. episto. ca. 3. quosdam pari prætenu consuluisse uentri suo, quibus sic ait Paulus. Audimus enim quosdam uersantes inter uos inordinate, nihil operis facientes, sed curiose agentes. Iis autem qui sunt huiusmodi, præcipimus, & obsecramus per dominum nostrum Iesum Christum, ut cum quiete operantes suum ipsorum panem edant. Mendicare igitur citra necessitatem quomodo liceat, non uideo.

In uiam gentium ne abieritis.

Misit Christus discipulos in solam Iudeam, quod mysterium redemptionis nostræ non deberet uulgari in alias gentes, nisi prius Christo glorificato. Profecti autem

autem prædicate dicentes, appropinquauit regnum cœ-
lorum, quæ est redemptio uestra, iam olim patribus ue-
stris per prophetas promissa. Excutite puluerẽ pedum
uestrorum, Id est, accingimini ad iter, expedite uos. Sole-
mus enim eò paratiores & promptiores esse ad iter faci-
endum puluere pedum excusso.

Estote prudentes.

Quemadmodum serpens colligit se in gyrum ac cir- Serpentis
culũ, ne quoquo modo caput offendatur. Ita nobis quoq; prudẽtia.
faciendum est, ut tueamur caput nostrum, quod fides est, Fidei trũnda
reliqua eueniant, ut cunq; et potissimũ
phas sit.

Non ueni ut mitterem pacem,
sed gladium.

Verbum dei, gladius quidam est, quem non potest Verbu dei
ferre sensus carnis. Occidit enim concupiscentias & est gladius
affectus qui carnis sunt. Sic Hier. 23. Malleus conte = carnem oc-
rens, uerbum dei est. Non est autem illa uis in uerbo, sed cidẽs et in
deus adest uerbo, & per uerba corda hominum emol-
terimens. Exigit locus ille euangelicus mortificationem car-
nis & fastidium sui. Porrò iustificatio nostra nihil ali-
ud est, quàm mortificatio carnis & affectuum. Potest
hic locus torqueri in patronos liberi arbitrij. Duplex Pax d. e. e.
est pax. Intrinseca & est cordis, Externa corporis.
Pax æterna est fructus uoluptatis, pax interna, est li-
bera & tranquilla conscientia. Qui perdiderit, Id est,
fastidiet animam suam, & non erit amans sui, ille uiuet.

D 2

Ad reges

A N N O T A . P . M E L A N .

Ad reges & principes
ducemini.

Id est, ut nomen meum fiat testatum apud reges, & innocentia uestra dei nomen testetur. qui locus proprie pertinet ad uim uerbi. Neq; uirgam, Id est, non suis solliciti quis uos defendat. Omnis qui confitebitur. &c. locus est de predicando uerbo dei.

C O L L E C T A .

Hoc caput decimum proprie ad sacerdotes pertinet, & pastores ecclesiarum, qui olim non habebantur uncti & rasi, sed electi, uocati, & missi, habentes clauces, Id est, ministerium ecclesie. Ministerium uerbum dei est, quod & sacramentum est. Sacerdos est ministrator clauium, qui docet, & sacramenta absoluit.

C A P V T . X I .

Evangelij huius locus ad confirmandam fidem pertinet, omnes enim cum discipulis Ioannis aliquando dubitamus, hic ne sit Christus qui uenturus erat. Huic questioni satisfacit Christus, declarans se esse seruatorem, hoc est, promittens se affuturum nobis. Offenduntur autem in Christo, alij secundum doctrinam, ut omnes heretici & philosophi, item quicunque praeserunt humanas traditiones euangelio, quales sunt, qui dicunt, Rempub. non posse euangelice administrari. Alij secundum mores, ut qui pro magnis humilia contemnunt.

De triplici offen-
sio
1^m Doctrina
2^m Mores
3^m Quod affertur

temnunt, & sua sorte contenti esse nolunt, quiq; titulos preponunt rebus. Alij secundum suos affectus, ad quos hic euangelij locus proprie pertinet. Sunt enim qui non credunt seruari se posse, si qua aduersitas paulo diuturnior fuerit, quàm sperauerant.

**Pauperes lætum accipiunt
euangelij nuncium.**

Pauperes sunt omnes afflicti spiritu, lugentes & sistentes Christi auxilium, de qua re supra. ca. 5. Beati pauperes, &c. Paupertas euangelica non est mendicitas recipiendi ab alijs.

Paupertas
euangelij
quid.

**Ecce ego mitto nuncium
meum, &c.**

Duplex est Ioannis officium, prædicat enim poenitentiam, Id est, finit legem. Deinde incipit euangelium, Id est, ostendit gratiam. Preparat uiam, Id est, ostendit peccatum, & monstrat Christum digito, qui aufert peccatum, & condonat gratiam.

Officium
Ioannis.

A diebus Iohannis usque. &c.

Qu. d. Præsentiores habebunt Christum, omnes filij euangelij ecclesie regenerationis, quàm aliquis alius tempore legis. Regnum cœlorum uim patitur, Id est, magna uia homines irrumpunt in regnum cœlorum, multi saluantur.

Tibia cecinimus, Qu. d. prædicauimus pœnas, prædi-

D 3 caui

A N N O T A . P . M E L A N .

caui gratiã, uarijs modis allexi uos, uerũ uos respuistis.
Capernaum commune erat emptorium totius Iudææ
& Galilææ.

Gratias ago tibi pater.

Hic locus primum oppugnat eos, qui in libertate uoluntatis nostræ positum arbitrantur, credere & conuer-
ti posse ad deum. Prorsus enim conuenit cum illo Ioan-
s. Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, tra-
xerit eum. Ita nanq; hic dicit Christus beneficium esse pa-
tris, quod reuelatum est paruulis, & pœnam, quod ab-
sconditum est sapientibus. Deinde docet Christus, nemi-
nem ad patrem uenire posse, nisi per se, eò quod ipse est
hostia, per quam conciliamur deo, per quem unum &
solum impetratur spiritus iustitiæ. Porro sicut Christus
filius hominis mortuus est, ita & hominem nostrum emo-
ri oportet, propterea ipse dicit. Venite ad me omnes,
qui laboratis & onerati estis, qua pollicitatione Chri-
stus proprie indicat, cur uenerit, nempe ut leuet, quot-
quot ex ipso sperant, uel peccati, uel conscientie, uel
cuiuscunq; mali remedium.

Io: 6.

Xp̄g hostia p̄ q̄
galiannur deo

Iugum enim meum commodum est.

Iugũ quid.

Ad mortificationem carnis pertinet hæc sententia,
quæ fit per spiritum, nec intelligatur iugum, hoc est, le-
gem esse suauem. Lex enim uere impossibilis carni, ut
ad Roma. 8. Impletur autem leuiter & iucundo spiritu
per fidem in Christum.

Lex enim intollera-
bilis patribus
hinc erat ut in
art. 243

Caput

C A P V T X I I .

Non legistis quid &c.

EXpositio docet nullum opus nostrum, nullas cæ- Ceremo-
 remonias tantas esse, ut necessitati præponantur, niæ.
 atq; amorì proximi. Nam indifferētium omnium
 regula charitas, quemadmodum pulchre Paulus ad Ro.
 3. Est autem nihil aliud sabbatum, quàm ab operibus Sabbathi
 ueteris hominis uacatio, aut passio, qua spiritum in no- quid.
 bis operantem patienter toleramus. Cæterum exter=
 na cæremonie eiusmodi sunt, ut uiolari possint, pro=
 pter necessitatem proximi, nec iuris diuini est hodie
 sabbatum, quin sabbatum hodie propter solum uer=
 bum dei institutum est. Misericordiam uolo, inquit,
 non sacrificium.

Præstat enim charitas ipsis cæremonijs. Porro do=
 minus est, & sabbati filius hominis, & nos sumus fi=
 lij hominis, id est, Christi regenerati per fidem. Igitur
 domini sumus sabbati. Fuit autem sabbatum um=
 bra quædam iustificationis nostræ. Lex de sabbato
 sanctificando, si literam spectes, cæremoniale est, si spiri=
 tum, morale.

Licet igitur sabbathis bene=
 ficijs afficere.

In uniuerso euangelio, nihil aliud nobis præponitur
 quàm benignitas, mansuetudo, bonitas Christi, quæ nos ex
 actorem & carnificem fecimus, qui omnia nobis gratis

D 4 dedit,

A N N O T A . P . M E L A N .

dedit, non merentibus largitur se, & qui fit, ut putemus operibus nostris iuuari? At patroni liberi arbitrij, quid aliud hodie docent, quam ut quod in nobis est, faciamus? Arundinem comminutam, id est, cōscientiam perterre factam, aut cor contritum, non confringet. Et lignum fumigans, id est, eum qui anhelat ad gratiam, non extinguet. Iudicium est agnitio peccati.

Progenies uiperarum &c.

hō arbor (bona) (mala)

Quoad hic uiuimus, duplices arbores sumus, semper & dum caro est, sunt reliquiae peccati, sed fructus mali non imputantur bonis, eo quod credunt in Christum. Affectum tam potest mutare homo quam uulpes pellem. Breuiter, secundum naturam suam non potest homo nisi malum.

2° natura est ex carni caro

Præceptor uolumus ex te. &c.

Signum postulare.

Signum querimus, qui certi esse uolumus de salute nostra, ut solet tentatio prædestinationis, ut solet uulgaris etiam omnium affectus, quod est blasphemia. Respondet itaq; Christus, signum non dabitur, nisi signum Ionaë prophetae, quasi dicat, Signum est uobis iustificatio nis uestrae, mors mea. Sicuti & Ionas Niniuitis, quasi dicat cætera signa uobis nihil proderunt. Credituris planè unicum signum mors mea proderit. Omitte scrutari diuina, quin oculos tuos huc ad mortem meam admoue.

Mors xpi signum iustificatio nis uestrae tibi est

C O L L E C T A .

Beel=

Beelzebub allegorice significat friuolas Philosopho-
rum cogitationes. Iustus, bonæ fidei uir est. Homo extra
Christum agens, nihil nisi peccatum operatur.

Homo intra Christum bonos fructus depromit. Om-
ne peccatum secundum naturam est mortale, sed ijs qui in
Christo sunt, fit ueniale. Blasphemia nihil aliud est quam
incredulitas & Christo non credere. Nam non credenti,
nihil dimittitur, aut in præsentibus, aut in futuro. Fides est
primum momentum iustificationis, qua cum hominis ani-
mus fuerit tactus, impellitur ad implorandum spiritum
coelestem, quo ducitur ad ueritatem. Psal. 142. Spiritus
tuus bonus deducet me in terram rectam.

C A P V T X I I I .

Oportet prædicatorem ascendere in nauiculam,
id est, multis se exponere periculis.
Exijt qui seminabat.

Verbum Dei est principium iustificationis. Adde
Paulum in Romanis. c. 10.

Sinite crescere.

Docemur hac parabola, ne malos quidem ui ex Ec-
clesia exturbandos esse.

Simile est regnum cœ-
lorum grano &c.

Lucas . c. 13 . parabolam de grano sinapis uidetur de-
D 5 flecte

Beelzebub
Iustus

flectere oblique, in hanc partem, quod Christo crediderit
uulgus citius, quàm qui supra uulgi captū sibi sapere ui=
debantur. Postquam enim offensos uidiſſet Christus hy=
pocritas doctrina sua, uulgus uero amplecti eam, subiun=
xit hanc parabolam, dicens: Simile est regnum cœlorum
grano sinapis, significans sese esse granū sinapis, quod la=
turum sit fructum, in quo conquiescant uolucres cœli, id
est homines, atq; ita sibi constare uidetur parabola. Neq;
aberrauerit tamen, qui seminatum intelligit in hortos, id
est in hominum corda, facturum illic fructum amplissi=
mum. Vt enim ex grano fructus nascitur, ita ex fide qua
creditur in Christum, bona opera proficiſcuntur.

Fermentū
uerbum
Dei.

Simile est regnum cœlorum
fermento &c.

Mulier ecclesia est, fermentum uerbum Dei. Farinæ
modij tres, multi homines, ternarius nanq; perfectionis
numerus est, sic Chrisosto. Et hæc parabola uim uerbi
Domini adumbrat, ipsum scilicet fermentum esse, quo
condiatur hominis animus. Quare, ubi defierit sermen=
tum, necesse est insipidos esse animos nostros, atq; ita
principium iustificationis nostræ, uerbo fidei tribuit.

Quod uero addit, donec fermentaretur totum, si=
gnificat subinde nos purgari, & instaurari, donec ab=
soluatur iustitia, & fiamus noua creatura.

Hæc omnia locutus est per
parabolam.

Pal-

Paulus in epistol. ad Ephes. uocat Euangelium my- Ephes. 3.
 sterium absconditum. Satis enim constat gentes ignoras-
 se Christum, id est, cum à quo petendum esset remedium
 sui peccati. Christum nouisse, nihil aliud est quam scire
 Christum esse authorem & pignus iustitiae, pacis, & ui- Christum
 ta. Iustitia peccatum uincitur, pace conscientia, uita in- nouisse.
 fernus, quae summa est totius Euāgelij. Christus author
 est & pignus, ut qui non solum possit mederi morbo no-
 stro, sed qui uelit etiam & cupiat.

Simile est regnum caelorum
 thesauro abscondito & c.

In regno caelorum, id est, uirtutum homini accidit,
 quod solet inuenienti thesaurū, & ementi agrum, in quo
 abditus est thesaurus. Nam thesaurum inuenire, est tan- Theaurū
 gi spiritu charitatis & rapi amore caelestium, qui amor inueniri.
 efficit, ut gaudeamus uendere, hoc est, abdicare omnia
 nostra, & emere agrum, siue Christum, siue uerbum.
 Et ut supra significauit quibusdam parabolis, uerbo de-
 beri principium iustificationis, ita hic principium iusti-
 ficationis describit, adeoq; ipsum uerbi opus.

Simile est regnum caelorum uerriculo & c.

Idem uult parabola illa quod superior de zizanijs,
 esse scilicet & bonos & malos in ecclesia. Boni sunt Boni bifa-
 homines bifariam. Primū, metu poenae, atq; ij boni sunt riam.
 in speciem, hoc est, nisi lege arcerentur, peccaturi essent.

Et

Et hæc iustitia dicitur simulatitia & hypocritica, prima fronte splendida, sed intus affectibus repugnantibus. Et ij thesaurum ignorant, ij legem odiunt, & dolent se non posse explere cupiditates suas, tantum abest, ut gaudeant de thesauro inuento. Boni uero spiritu charitatis, ij sunt ex animo boni, ex animo fastidiunt cupiditates suas, horum iustitia non est simulatitia, sed uera & solida & superior affectibus carnis. Et ij sunt qui thesaurum inueniunt, hoc est, qui rapiuntur amore ad Deum, & sentiunt se Deum inuenisse.

Propterea omnis Scriba
doctus.

Omnis concionator depromat è thesauro suo, & proferat noua & uetera, quod est, legem & gratiam. Ad iustificationem quippe duo sunt necessaria. Quatenus peccatores sumus, opus est lege, ut cognoscamus peccatum, & gratia quæ ostendat condonatum esse delictum, ne desperemus.

Et offendebantur
super eo &c.

Hunc locum supra tractauimus. c. 11. ubi dixi trifariam nos offendi in Christo. Verum hic & illud adiiciendum est. Eos grauius offendi, qui aliunde iustificari se arbitrantur, quàm per solum Christum. Sed hic diffidentiae affectus nos urget, cum quo nobis acriter decertandum est, & fides exercenda.

C4=

C A P V T X I I I .

Herodes ceperat Ioannem,
& uinxerat.

Est memorabile exemplum mortis turpissimæ, qua-
li & præcones omnes plerunque affici uidemus.
Iob & Hieremias, propterea diem natalem male
dixerunt. Et ij loci ad peccatum originale pertinent.

Non habemus nisi quinque
panes.

Est locus communis ad doctrinam Christi pertinens,
In sacris enim libris quoties mentio fit ciborum, per tro-
pum & allegoriam ad doctrinam Christi referri debet.
Vfus uerbi diuini est uiuificare animos humanos.

Cum aduenisset uespera.

Ad tentationes referri debet. Tempus uespertinum,
tempus tentationum est, matutinum, gratiæ.

Ascendit in Mon. &c.

Seclusi & soli orare debemus, id est, ita orādum est,
ne contaminemus orationem aliquo affectu.

Compulit Iesus discipulos suos,
ut conscenderent nauim.

Adumbrat hic locus cruciatum, & tormenta prædi-
cantium uerbum gratiæ. Nam id futurum illis esse præ-
conibus, nauis, marinis fluctibus & tēpestatibus expo-
sita

A N N O T A . P . M E L A N .

sita significauit, significauit inquam, & suos compulit. Ambulare super mare, est esse expositos uarijs tribulationibus, & affectibus carnis.

Domine salua me.

Quaecunq; tentatio nos adoritur, fide ad Christum confugiendum est. Et sic quoad fide in Christo haeremus, ambulamus super aquas. Si autem in fide labefactari coepimus, submergimur aquis.

Fimbriam uestimenti Christi tangere.

Est apprehendere humanitatem Christi, percipere gustum eius diuinae bonitatis. Haec sunt exempla omnia pignora quaedam salutis nostrae, quam per Christum habemus, si crediderimus.

C A P V T X V .

Vos autem dicitis &c.

Contra hunc Pharisaeo
abit dandi
mandatum
panis pro fruce

Sententia est, consecrata templis non licere propheta-
nari, cuiuscunq; necessitas postulet. Contra, lege diui-
na nihil tam sacrum est, quod non potius conuerti
debeat in usus necessarios indigentium. Ceterum est au-
tem oratio εκλειπικη, id est, defectiua. Qui dixerit
patri aut matri &c. hic addendum aliquid, scilicet, be-
nefacit. Vide super hac re Erasmus in annotationi-
bus suis disputantem, quaquam ex Hebraismo possit ab-
soluti oratio. Erit autem sensus. Donum quo a me iuuari
que=

as consecratum est templo, tu uis tuo usui impendi. At quod consecratum est, uiolari nō licet, qui sensus per increpationem iuuatur. Potest tamen & per interrogationem legi, utpote. Quod templo consecratum est, id in tuum usum uerti petis? prior sensus simplicior est.

Recte de uobis praedixit Esaias.

Verba Prophetae sunt. Et timuerunt me mandato, & doctrinis hominum. Ideo ecce Ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo. Peribit enim sapientia à sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscedetur. Id temporibus quoque nostris esse dictum, quis est qui dubitet? Nam uidemus Pontificum constitutiones praeferrī diuinis legibus. *Ist auß daß man spricht quiff Polin Brindt*

Noſti Phariſaeos audito isto sermone offensos.

Duplex offensio est, una qua in proximo aut fides aut charitas laeditur. Ut si quid diuersum sacris litteris doceatur. Aut si quis publicam pacem interturbet. Qui sic scandalizauerit unum de pusillis istis, satius fuerat eum submersum esse. Matth. 18. Ne publicam pacem interturbaret Christus, tributum persoluit. Matthae. 17. Et haec summe est cauenda. Altera, ubi neutrum horum laeditur, ibi necessitati & charitati homo sese attemperet. Modo error & offensio inter se conferenda sunt, error in fide & contra ius diuinū tolerari non debet, etiā si
citra

Ne offen=
damus, ab
stinendum
à cibus in=
terdictis.

citra offensionem tolli nequeat, sicut hic exemplo Chri=
sti docemur. Sin media aliqua res est, sicut sunt cere=
monialia ferè omnia, & iure diuino non mandata, ut
apud Paulum circumcidere, aut comedere de idolothy=
tis, apud nos uesci cibus interdictis, ea omnia dispensat
necessitas aut charitas. Huc pertinent quæ supra uidi=
mus de panibus propositionis, & eiulsis spicis. Et pul=
chre Paulus Roma. 14. Extra casum necessitatis aut cha=
ritatis circa hæc media temperato te ex usu eorum, qui=
bus cum uersaris. Sic Christus infra tributum soluit,
ne quem offenderet.

Omnis plantatio.

Id est omnis ratio uitæ, cuius non est author spiritus,
inutilis est plantatio. Est infirma quoq; eò quòd spiritu
caret, omnis sanctio legum humanarum, quod satis do=
cuit infelix earum usus.

Ex corde exeunt malæ
cogitationes.

Hic Christus expressit, quid sit positum in humanis
uiribus, & nos ipsos nobis ostendit, docens, fructus cor=
dis nostri esse peccata. Quod in græcis significatius est,
διαλογισμοὶ πονηροὶ, Id est, disceptationes prauæ.
Quæ sunt sinistri illi animorum motus, quibus abuti=
mur, & qui ad mala nos trahunt & inclinant.

Et digressus illinc
Iesus.

Duo

Affectum, tam
potest imitare
homo qz vulpes
pellem

Duo hic insignia scribuntur exempla, quorum utrunque pignus est salutis. Christum nobis semper adfuturum. Miseret me turbæ. Nos sumus turba illa, qui ne pereamus, ita Christo curæ sumus, ut, miseret me, exclamet. Pascit autem nos, ne in deserto deficiamus, pane uitæ, puta uerbo, quod panis appellatione in scripturis intelligitur.

C A P V T X V I .

OCTO loci sunt huius capituli perdifficiles. Primus, confirmatio quædam fidei est, nam cum natura mirifice cupiat certo scire, ac signo aliquo cum pignore testatam experiri salutem suam, sæpe Christus ei affectui occurrit, significans nullum signum ad salutem utile esse, præter Ionæ, hoc est, mortem suam. Alioqui sicut natura ferre non posset foeditatem suam, si oculis subiectam cerneret, ita nec salutem, si coram uideret. Fide foeditas nostra apprehendenda est, quæ humiliat, fide salus item, quæ humiliatos exultat, & spem affert. Sed operæpretium est uidere, qui signum petant, Pharisei nempe & Sadducei, nimirum qui supra vulgus pii uidebantur. Eiusmodi enim est humana hypocrisis, quæ aliena est à fide, certis signis & cipientibus ostendi sibi uult salutem suam. Iam ij signum poscunt exploraturi, esset ne hic Christus lege promissus.

Signa quædam temporis aduentus Christi, scriptura
E ra præ

A N N O T A . P . M E L A N .

ra prædixit, ut uisuros cecos, ambulaturos claudos. Sed ea isti respuerunt. Respondet autem Christus, increpans eos. Cur cum detur signū, non intelligant, significans ea signa ædita esse, que futura prædixerat scriptura, & argumentatur à simili. Si signa tempestatum discernitis, quid est quod signa temporum salutis intelligere non uultis? quasi dicat. Nunquid ædita sunt signa que Christum testantur uenisse? quid ergo adhuc dubitatis? cur non creditis? Si tempestatum uarietatem colligitis ex signis cœli, colligite & Christum præsentem esse, ex signis iam æditis. Postea signorum omnium maximum & primum indicat, scilicet Ionæ prophætæ, sic supra capite. xij.

Cauete à fermento phariseorum.

Secundus locus asserit nos à cura & solitudine uitæ, & simul admonet nobis cauendum esse à doctrinis hominum.

Quem medicunt homines esse?

Confitentur Ep̄m
saluatnr

Hominum opinio de Christo. Duple x
Tertius locus confessionem fidei nostræ exprimit, qua sola saluandi sumus. Duplex est de Christo opinio, humana altera, altera diuinitus inspirata. Humana facit ex Christo prophetam aliquem, non deum, hoc est, non eum qui nos saluos faciat. Diuinitus inspirata, ostendit nobis

dit nobis Christum filium dei uiui, qui saluet, liberet, seruet, uiuificet. Primum, natura habet inconstantem opinionem de Christo, Id est, non confidit Christo, quod sit autor iustitiae, pacis, & uitae. Deus autem inspirat constantem fiduciam, qua apprehendimus Christum iustitiae, pacis, uitaeq; authorem, & pignus. Proinde, naturae opiniones eradicandae, & extirpandae sunt. Naturae opinio est fides acquisita, diuinitus inspirata est fides infusa. Humana opinio de Christo contemplatur, & argutatur de illius natura & maiestate, diuinitus inspirata utitur Christo, uiuitq; Christum hunc amabilem complectitur, & omnes res humanas, & a Christo alienas exhorret, fatetur Christum patrem, dicendo iuxta Paulum. Abba pater. Patrem uero implorent, qui desperabundi de omnibus alijs rebus, confidenti animo Christum inuocant, quorum animis insculpsit promissionem suam, scilicet. Si quis sitit, ueniat ad me & bibat. Item, qui credit in me, de uentre eius fluent aquae uiuae. Humanam opinionem significat, cum dicit. Quem dicunt homines esse filium hominis? Diuinitus inspiratam, cum dicit. Vos autem quem me esse dicitis? & deinde. Caro & sanguis non reuelauit tibi. Iam hic obserua, Christum agnoscere aut credi non posse ex uiribus carnis aut sanguinis, sed tantum reuelante patre. Quae sententia libertatem arbitrij tollit. Obserua igitur qui sit fructus utriusque opinionis, humanae damnatio, diuinitus inspiratae beatitudo

E 2 (dicit

(dicit enim. Beatus es Symon Bar iona) quæ consistit in confessione, qua complectimur Christum filium dei uiui. **Beatū esse.** Porro beatum esse, est ereptum esse à peccato, à morte, & securum agere à conscientia accusante, & omnibus aduersis, à quibus eripiuntur quicumq; Christum filium dei uiui fatentur.

At ego uicissim tibi dico.

Ecclesia condita est uerbo, & imposita fidei, ceu fundamento, & singuli pij uerbo conditi sunt, id est, instaurati, & impositi ceu fidei fundamento. Nam fides est salutis initium, & fons, unde oriuntur & scaturiunt boni fructus, id est, bona opera.

Fides quid sit

Et portæ inferorum &c.

Pollicitatio Christi est, quæ una est salutis compendium. Promittit enim Christus uniuersæ ecclesiæ, confessione nominis sui uicturam inferos, eorumq; tyrannidem debellaturam. Atque hæc ipsa pollicitatio idem ualet quod multæ aliæ, quales sunt. Si quis uenerit ad me &c. Et, Venite ad me omnes qui laboratis &c. Quæ proditæ sunt, ut fidem confirment, & laborantes animos. Vniuersus hic locus ad spiritum pertinet. Loquitur enim Euangelista de confessione facta spiritu, non ore, de ædificio spiritali, de ecclesia secundum spiritum, & pugna spiritalis ecclesiæ. Est autem confessio spiritalis iuxta Paulum Roma. 10. qua corde creditur ad iustitiam. Deinde ædificium spiritalis, noua est hominis conditio,

ditio, uel noua creatura. Iam ecclesia credentium est interior consensus in eandem fidem. Pugna spiritalis est singulorum cum peccato & morte. Est ergo sententia. Ego Christus promitto omnibus corde credentibus, quod u. sturi sunt nomine meo & peccatum & mortem. Proinde hunc locum non pertinere ad potestatem pontificiam confirmandam, argumento est quod si portæ inferi, Id est, tyrannides regum inferorum non præualituræ sint aduersus ecclesiam, quia in petram collocata sit, ne- **Petra quid** cesse est, intelligas petram fidei, Id est, ipsam fidem in Christum. Alioqui si petram, Id est, hominem intelligis, satis constat, quod aduersus hominem, hominisq; potestatem sint ualituræ inferorum portæ.

Et dabo tibi claues.

Quartus locus. Claues administrationem ecclesiasticam significant. Est autem ecclesiastica administratio sacramentorum. Et Christus ipse rationem clauium explicat, dicens. Quodcunq; & c. Id est, quicquid iusta sententia declaraueris, ratum habebō, ut apud 10. capi. 20. Quorum remisertis peccata, remittentur & c. Quorum retinueritis, retenta sunt. Et in his uerbis promissio quedam est, & ius ligandi, soluendiq; atque id concessum ecclesie, cuius minister est, frater fratri remissionē aut retentionem declarans. **Claues.**

Nunc edixit discipulis suis.

E 3

Quin-

Quintus locus. *Mysterium incarnationis uerbi, est alio tempore, & alijs clarius reuelatum, sicuti uidemus in Mose & alijs prophetis. Proinde & hoc tempore Christus satis esse uoluit, credi in uenturum saluatorem, nec addi, se esse illum ipsum saluatorem. Referebat enim non ante gloriam suam declarari, quàm passus esset, atque adeo absolutum esset mysterium redemptionis, ut est apud Ioannem ca. 15. Cum uenerit paracletus quem ego mittam uobis à patre, spiritum ueritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & uos testimonium perhibebitis.*

Et cum abduxisset eum

Petrus.

petrus sa=
tan.

Locus sextus. Duplex est exemplum, primum, fragilitatis humane. Nam Petrus qui ante beatus prædicabatur, nunc satan dicitur, & Christo est scandalo. Ceterum, totus locus est *παραδειγμα* scandali. Sicut hic Petrum offendit quod Christus passurus sit, ita offenduntur in Christo, quotquot humilem eius personam, & contemptum non exosculantur, hoc est, quotquot non toleramus aduersa, quotquot doctrinæ Christi humanas traditiones præferimus. Atque hic admonet Christus, doctrinã suam eiusmodi esse, quã nemo profiteri queat, nisi qui se abnegauerit. Sic supra cap. 10. Non ueni mittere pacem, sed gladium.

Si quis uult post me uenire.

Septi-

Septimus locus. Quod dicit, Abneget semetipsum, satis indicat nihil esse in humanis uiribus sani aut boni, sed omnino quicquid est uirium naturæ, repugnare Christo, aliàs dixisset, ædificet semetipsum, non abneget. Huic sententiæ affine est & illud. Qui uult animam suam seruare, perdet eam, hoc est, odio prosequatur se ipsum. Nunc autem natura sese diligit, & philosophia sese ædificat.

Sunt quidam hic
stantes.

Octauus locus. Qui multis occasio fuit temporibus Apostolorum, ut crederent filium hominis uenturum, cum mortui fuissent Apostoli. Contra eam opinionem scripsit Paulus in utraq; ad Thessalonicenses epistola. Est autem sententia, Qui credunt in me non gustabunt mortem, id est, horrorem & metum iudicij, & flagrum conscientiæ, quem locum Paulus tractat in Romanis. s. capi.

C A P V T. X V I I.

Transfiguratio est sensus quidam, siue gustus beatitudinis, & gustus ille est raptus quidã spiritus. ratio. Faciem resplendere, est perfundi luce cœlesti. Mo sen & Heliam loqui cum Christo, est legem & prophetas conuenire cum euangelio.

E 4 Hic

Hic est filius meus dilectus &c.

Christus solus dilectus filius est patris, nos uero filij sumus iræ. Si ergo & nos placere uelimus patri, filium eius audiamus Christum. Audire uero Christum nemo potest, nisi per fidem. In Christo ergo credendum omnibus, qui patri se insinuare uolunt.

Cur igitur scribæ dicunt.

Apud Malachiam prophetam legimus capite ultimo, Heliam uenturum ante diem Domini magnum. Nunc autem secundus aduentus Christi similis erit primo aduentui. Sicut ante primum aduentum Christi uenit Ioannes in spiritu Helie, ita & ante aduentum secundum, aduenient quidam in spiritu Helie. Multi sunt qui Ioannem fuisse Heliam putant, Christi testimonio inducti.

O' generatio incredula &c.

Dolet
Christo
diffiden-
tia no-
stra.

Confirmandæ fiduciæ & spei exemplum est, & insigne quidem, quo spectatur, non solum nihil impetrari nisi fide, sed etiam dolere Christum de incredulitate & diffidentia nostra. Nam cum bonitas Christi eiusmodi sit, ut effundere se uelit in omnes, fieri non potest quin doleat, si qui eam beneficentiam, diffidentia auersentur. Primum uero in hoc exemplo Christi bonitas spectatur, quod adeo se deiecerit, ut & conuersari incredulis & prauis uoluerit, quo animum adderet malis & incredulis, conuertendi se ad Christum. Sic Paulus ad Philippen. 2. Is enim affectus sit in uobis, qui fuit & in Christo Iesu,

sto Iesu, qui cum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est &c. Deinde in ijs quæ passus est Christus, uel primo loco numerari debet dolor, quem inflixit ei nostra diffidentia. Sic apud Marcum. 3. Contristatus est super cecitate cordis eorum. Adcò non uenit Christus damnaturus, sed saluaturus, ut etiam uehementer doluerit esse, qui non credant, qui beneficium non accipiant. Proinde non solum credere oportet, ut impetres, sed etiam, nisi credas te impetraturum, & consecuturum quod optas, magni doloris esse in Christo argumentum. Ideo increpat incredulos, quo significat non solum citra fidem nihil donari, sed etiam succensere incredulis, & exigere ut credamus, ut beneficium accipiamus. Obseruandum diligenter quàm sit grauis increpatio, qui aliàs mansuetissimus esse solet.

C A P V T X V I I I.

Aliò discipulorum quæstio, & aliò Christi respõsio pertinet. Querunt enim discipuli de regno cœlorum, id est, de externa rerum administratione, quem uelit summæ rerum præesse Christus. Respondet autem reuocans eos hic à sensu carnis ad spiritum, aliud quiddam esse regnum cœlorum, quàm quod ipsi censeant. Esse uidelicet conuersum spiritum, & absolutam ueramq; humilitatem. Deinde, maiorem fore in regno cœlorum eum, qui humilitate uicerit. Est autem humilitas spiritus, quam hic in paruulo describit, qua nihil nostri, non opes, non corpus, non animi dotes, sa-

Quis maior.

E s pien-

picentiam, prudentiam, castitatem, & quicquid est reli-
quarum uirtutum agnoscimus.

Qui autem offenderit unum &c.

Hic locus scandali uidetur proprie ad maiores perti-
nere, quia mentionem oculorum facit & manuum, qui-
bus significantur doctores & rectores populi.

Admonent autem ut uigilemus, quia necesse est ueni-
re scandala. Quo quisq; similior erit paruulo, quē Chri-
stus in medium statuit, eò maior futurus est in regno cœ-
lorum. Paruuli ij proprie sunt, qui sui nihil agnoscunt.
Satis iam constat opinor, quam fiducia rerum quarum-
cunq; non saluet, præter solum Christum.

Si peccauerit in te frater tuus &c.

Hic locus apte coheret cum superiori, totus ad con-
demnationem offensi pertinens. Primum mandat, ne
quis alterum ledat. Postea quid faciendum læso, iubet au-
tem condonare delictum.

Quod si non audierit &c.

Vera ex-
communi-
catio. *Que quondam consuetudo fuerit excommunicandi,*
tum hic locus indicat, tum .1. Corinh .5. Vbi quidam nepha-
rio coitu pollutus eijcitur. Consensu enim Ecclesiæ, non
solius Episcopi arbitrio res gerebatur. Excommunican-
dos autem propter scelera Paulus indicat, dicens. Si quis
est fornicator aut auarus, cum illo nec cibum sumas, sit
tibi uelut ethnicus & publicanus.

Amen

Amen dico uobis &c.

Hic locus sicut superior, sacramentum poenitentiae sanxit. Est enim pollicitatio quaedam, qua promittitur peccatum remitti, absolvente clauē. Iam autoritatē clauium clarius hic tractat quā supra, cum Petro singulariter loquitur. Quodcunq; ligaueris &c. Hic enim quia Ecclesiae consensu eijciendum peccatorem censet, clauium authoritatem & ius in Ecclesiam reijcit, ut quod soli Petro dictum erat, intelligatur non solum Petro, sed omnino uniuersae Ecclesiae dictum. Vbi duo uel tres congregati in nomine meo &c. id est, in fide. Hae est enim finis quidam nitio Ecclesiae.

Affimilatum est regnum
caelorum.

Hac parabola inuitat nos Christus ad ignoscentiam.

C A P V T X I X.

Duo sunt hic insignes loci, altero diuortia tolluntur, altero praecipuum nubendi. Primum hic Christus dicit non esse nisi duorum coniugium. Deinde coniugium indissolubile esse, tertium solui coniugium duntaxat propter causam fornicationis, & de his quidem conuenit. Sed in eo disputatur, sit ne ius solutis iam rursus nubendi & ducendi. Et recepit hodie Ecclesiae consuetudo confirmata Pontificijs sanctionibus, non licere post diuortium neq; uiro aliam ducere, neq;

Diuortium. neq; mulieri, alteri nubere. Atq; hoc diuortium, quo non fit copia incundi noui matrimonij, nomine magis quam re diuortium est. Proinde post diuortium copiam esse saltem alteri noui matrimonij conciliandi, probabilis est. Astipulatur Orig. & Amb. Vide hoc loco Eras. in Annot.

Si ad istum modum habet
causa &c.

Celibatus. Neq; nubere preceptum est, neq; celibatus, sed quisq; potestatem habet sui corporis. Sic Paulus Corinthijs. Cōsequitur ergo iure diuino liberum esse Christiano ad conubia, & ad celibatum. Iam spectandum est iure humano quid liceat. Celibatus preceptus est sacerdotibus iure humano, iure diuino nequaquam. Et disputari in eo posset, utrum hominibus licuisset statuere de celibatu, maxime cum Christus ipse dicat. Non omnes capiunt uerbum illud, id est, non in omnium uiribus est. Et Paulus. 1. Corin. 7. De uirginibus autem preceptum Domini non habeo &c. Alius aliam gratiam habet. Iam leges humane nullae sunt si uel periculosa uel intolerabilia precipiunt, nedum impossibilia. Oportet legem humanam esse tolerabilem, non occasionem peccati. Nec hodie Orientalis ecclesia consensit, ut sacerdotes uxoribus non uterentur.

Magister bone &c.

Referritur uidetur ad uerba adolescentis. q. d. frustra interrogas, quid boni facturus sis, quum nemo hominum quicquam boni facere queat. Solus enim Deus bonus est,
quem

quem etiam se esse obscure significat. Alij & melius cōreferunt, quasi dicat Christus, cur me bonum dicis? quem Deum non credis? Agit id pluribus in Annota. Erasmus.

Omnia hæc seruaui.

Hunc locum uulgo exposuerunt in hanc ferè sententiam. Primum, legem ab adolescente per omnia impletam esse. Deinde à Christo gradum legi esse additum, quem posuerit tamen in arbitrio adolescentis, atq; ita consuluisse, ut eniteretur ad perfectionem, diuenditis omnibus bonis suis. Verum hanc sententiam alienam esse, sequentia indicant, cum adolescens tristis abiit. Significat enim ea tristitia, hæsisse adolescentem affectu quodam adhuc in opibus suis. Proinde sic exponendus est locus ille, primum arroganter à iuvene esse dictum, se impleuisse legem. Deinde Christum oblique significasse, legem non impletam esse, cum dixit. Si uis perfectus esse, quasi dicat. Si legem impleuisses, non essent tibi tantæ curæ opes tuæ. Proinde, si uis perfectus esse, abdica amorem rei familiaris. Vide quibus per opes tuas benefacere queas. Et in hanc sententiam copiosius exponit Origenes. Non est ergo gradus super legem, uendere rem familiarem, sed est gradus infra legem, affectu scilicet in re familiari non hæerere, & per rem familiarem prodesse, quibus possis, atq; hoc quidem præceptum est. Non ergo illa perfectio sita est in auctione opum, ideo nec paupertas euangelica est, nihil habere, sed affectu non hæerere in opibus,

Sic menti-
tur iniqui-
tas sibi.

Vendere
omnia est
gradus in
fra legem.

per
Famptab
Euangelica

A N N O T A . P . M E L A N .

Et per opes iuuare, quos possis præcepit Christus. Præcepit item ut demus, ut iuueamus, non ut accipiamus, aut aliorum sanguine uiuamus. Monachi relinquunt sua, ut nostra accipiant, relinquunt pauca, ut possideant omnia. Consule Hypotyposes titulo de monachorum uotis.

Vt monachi sua relinquunt.

Vende omnia quæ habes.

Paupertas euangelica. Paupertas euangelica est, qua sic quis à se studium opum abdicat, ut nec desideret, si desint opes, nec doleat auferri qd' habet. Deinde quod habet, ei se diuinitus præfectum esse, tum curatorem, tum dispensatorem intelligat, ut cuiusuis necessitati commodet. Atq; hoc est, quod iubemur uendere, hoc est, abdicare affectum, et amorem opum, ut habeamus tanquam non habeamus. Sic iubemur dare pauperibus, id est, accommodare nostra omnium usibus, sic tamen ut et nostri rationem habeamus, quod Paulus monet. 2. Corinth. 8. Ne sit nobis tribulatio, alijs autem remissio. Hæc paupertas non consilij sed præcepti est, et ad omnes homines pariter pertinet, comprehenditurq; præcepto quo furtum prohibetur. Deinde paupertas euangelica uere est illa communitio rerum, quæ sancitur euangelio, non quòd in omnes omnia dissipari debeant, aut quòd cuiuis grassari liceat in opes aliorum, sed quòd oporteat Christianum pectus sic constitutum esse, ut optet tantum alijs curator et dispensator esse, et dare cuiuis petenti et indigenti. Sicut enim diuinitus alijs

alijs eloquentia, alijs rerum agendarum consilia, alijs magnus animus in periculis obeundis, breuiter alijs alia donata sunt, ita quibusdam opes quoque datae sunt, non ut suae quisque libidini seruiat, sed perinde ut eloquens alijs seruit, prudens alijs consulit, ita diues alijs commodet. Vt impium est negare roganti consilium, ita impium est negare egeno, si quid petierit, atque in hoc sita est communitio rerum. Hinc satis constat, non esse paupertatem euangelicam, mendicitatem. Nam paupertas euangelica in erogando consistit, mendicitas in recipiendo. Item quomodo uerisimile est, mandatum diuinitus, quod non possunt omnes Christiani aequaliter obseruare? at mendicare, quomodo possumus omnes? Imo sic in lege Mosaica cautum est, ne quis mendicaret. Deuterono. 15. Et omnino indigens & mendicus non erit uobis. Et rursus non deerunt pauperes in terra tua. Idcirco precipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi.

Eccenos reliquimus omnia &c.

Petrus humano affectu quaerit quid expectandum sibi praemij sit. Respondet Christus, Primum quod praemium accepturi sint pii, scilicet iudicaturos & regnaturos cum Christo. Deinde qui sint accepturi, nempe ij qui reliquerunt domum, patrem, matrem, fratres, sorores, uxorem, filios, hoc est, eos qui sunt abdicatis affectibus ab omnibus creaturis, & haecenus

Dare beatius quam accipere.
Actu. 20.

Abdicare affectus.

ad hu-

A N N O T A . P . M E L A N .

ad humanum affectum Petri conuiet, quod exem=
plum benignitatis Christi est. Postea perstringit Petrū,
subiecto timoris argumento. Qu. d. Petre receptus es,
uide ne huius beneficij gratiam amittas. Esto, reliqueris
omnia, at nondum ita reliquisti, ut non queas redire ad
uetus institutum. Ereptus es peccato, uerū non ita, quod
peccare nunquam possis, ne nimium tibi fidas, sed time,
quia multi nouissimi erunt primi, & primi nouissimi. Et
tantum de hoc capite.

C A P V T X X .

Primi no=
uissimi.

Vltimam superioris capituli sententiam hæc para=
bola exprimit, quæ ad causam prædestinatio=
nis, & ad perseuerantiam pertinet. Sicut enim
in ijs, qui in uinea laborarunt, nonnunquam primi ulti=
mis comparantur, & ultimorum opera pluris fiunt,
quàm primorum, ita in regno coelorum anteuertent pri=
mos aliquando ultimi. Multi enim sunt uocati, pauci ue=
ro electi. Sic anteuertit iudam apostolum Magdalena me=
retricula, sic Simonē Samaritam Paulus. Videtur enim
pertinere parabola ad comparationem eorum, qui ex=
ciderunt gratia, cum ijs, à quibus illi occupati sunt.
Nam qui exponunt de saluandis tantum, eò nituntur,
quod est in euangelio, tantum datum esse ultimis quan=
tum primis, propterea & primos intelligi saluandos.
At uero in eo non uidetur esse uis parabola. Sed in hoc
quasi exemplo significatur, anteuerti primos ab ulti=
mis. Dein=

Luce 14
Sic publicus p[er]p[et]ua
uissimum /

mis. Deinde primi serui erunt oculo nequam, & pacta mercede non fuerunt filij, sed serui. Secundi & tertij nulla mercede pacta serui erunt. Filij igitur fuerunt, non serui. Primum hic observa, uitam piorum esse in assiduo profectu, impiorum in assidua defectione. Pij sunt qui timent, impij qui non timent. Deinde perseverantiam esse opus dei, non nostri.

Vita piorum
est in assiduo
fatu Et contra

Potestis bibere pocu. &c.

Indicat participes regni Christi non fore, nisi qui bibant calicem Christi, non fore coheredes Christi, nisi qui fuerint consortes laborum. Sic Paulus ad Ro. 8. ca.

C A P V T X X I.

Dicite filiae Sion, &c. Zachariae prophete. uerba sunt, ab euangelista non nihil uariata. Nam sic leguntur ca. 9. Exulta filia Sion, iubila filia Hierusalem, ecce rex tuus ueniet super asinam, & super pullum asinae, quibus uerbis euangelij uim Propheta propriissime significauit. Nam Christum uenire non est aliud, quam spiritum conferre, quo rapiuntur, & transformantur animi nostri, ad complectenda caelestia, & quo sedantur ac pacantur conscientiae, atque adeo dare certae salutis certum signum & pignus. Ideo a uoce plena laetitiae orditur. Exulta uehementer filia Sion. Vides autem quanta emphasi propheta pacatae conscientiae spiritum descripsit, cum dicit. Exulta, uehementer iubila. Ecce rex, Quod contigit tibi quiddam supra captum tuum

F

ptum tuum

Christus
rex.

ptum tuum, quod rectius mireris quàm comprehen-
das. Deinde Emphasis est, in eo quod dicit. Venit tibi
rex tuus, significans hunc regem pignus fore salutis no-
stræ. Regem autem uocat, qui contra duos hostes, pec-
catum, & poenam peccati, tueatur credentes, & ut si-
gnificet, qualis rex sit futurus, addit, iustus, quod au-
thor sit iustitiæ, pacis, & uirtutis, credentibus, hoc idem
significat in uoce saluatoris. Postremo quod ait. Ipse
pauper, rursus emphasis est in uoce ipse. Pauperem
uocat antithesi quadam. Nam ut lex est nuncium iræ,
magna exigit, poenas interminatur, ita contra. Christus
nihil exigit, nihil minatur, sed semetipsum suppeditat
nobis, qui hoc absoluit, quod lex imperabat, condonat
si quid peccatum est. Deniq; per omnia clemens, mise-
ricors, & indulgens est. Et id pauperis siue mansueti
uoce significat. Quod est in Hebræo pauper, Euangeli-
sta reddidit mansuetum.

Hoschiana filio dauid, &c.

Acclamatio populi est, qua bene precatur Christo,
hoschiana, id est, salutem imperti, fortuna bene commo-
da filio Dauid. Neq; enim uulgus id tēporis norat Chri-
stum esse deum simul. Quanquam enim sciebat redimen-
dum esse Israël em per hunc Christum, tamen ei salu-
tem precatur diuinitus, & ut homini gratulatur, accla-
mat ut seruatorem in nomine domini uenientem. Sunt
autem uerba petita ex psal. 117. O domine salutem im-
perti, o domine bene prosperare, benedictus qui uenit
in nomi-

O her hilf O
her laß wal
gelingen Gelobet sey der da kommt
in namen des Herren. Amen

in nomine domini. Atq; hunc psalmum decantatū fuisse
 quotidie in expectationem seruatoris, in Iudaicis syna-
 gogis, testatur Hierony. Et quantus hic populi plausus
 fuit, tanta fuit & prophetae gratulatio, clamantis. Hæc
 dies quam fecit dominus, exultemus, & letemur in ea.
 Iam ad emphasim pertinet, quod hoschia na non est in-
 terpretatus sed illam ipsam acclamantis populi trium-
 phalem uocem historiae inseruit, eamq; ingeminatam, ho-
 schia na, Id est, salutem imperti filio Dauid, Id est, confir-
 ma eius regnum. Benedictus. i. inclitus, gloriosus, qui ue-
 nit in nomine domini, qui uenit missus diuinitus, rex as-
 serturus Israël. Hoschia na, Euge domine, qui in altis-
 simis regnas, bene commoda filio Dauid. Addunt hic re-
 gis uocabulū Lucas & Ioannes. Hic planē noui cuiusdā
 regni auspicia describuntur, & nouus quidam rex festis-
 iam acclamationibus excipitur, qui diaboli regnum ex-
 cindat & deuastet. Atq; hoc modo excipiunt nouum re-
 gem, quotquot sentiunt se à tyrannide diaboli liberatos
 esse. In illorum animis hæc frequēs est gratulatio. Hi gau-
 dent se ereptos esse, & postquā semel gustauerint boni-
 tatem Christi, ijs acclamationibus salutem excipiūt, cō-
 plectuntur auide & anhelu Christum. Antea salutem &
 successus cupiditatibus nostris precabamur, benedice-
 bamus non qui ueniebat nomine domini, sed qui uenie-
 bat nostro nomine. Iam Christo subiicimur illi optan-
 tes regnum, illi bene precantes, illi nos deuouentes, bene-
 dicimus uenienti nomine domini. At nomine domini

F 2 uenientē

A N N O T A . P . M E L A N .

Portæ in
scripturis
quid.

uenientem complectimur eum, qui seruare, qui tueri
uenit. Et tale regnum describit propheta eodem psal=
mo. Aperte mihi portas iustitiæ, ingressus in eas con=
fitebor domino, hæc porta domini, iusti introibunt in
eam. Nam vulgari tropo scripturæ, portæ regnum si=
gnificant. Atq; hæc est gratulatio omnium, qui à pec=
catis se sentiunt redemptos.

Et intrauit Iesus in
templum, &c.

Declarat, qualis rex sit, nimirum templi domini.
Non autem facit se regem Romanorum, sed Iudæorum,
Id est, confitentium se.

Qua autoritate hæc facis?

Quærent principes sacerdotum, qua autoritate, Id
est, quo iure hæc faciat, quasi dicerent. Num ignoras
Christe, nos esse principes sacerdotum? nos esse ponti=
fices? ut quibus obstrepere non liceat? quorum sit cense=
re, non censeri? de quibus non licet inferioribus iudica
re? Respondet autem argute Christus per quæstionem,
qua significat intelligere ipsos, quo iure hæc faciat, si qui
dem Ioanni credidistis, necesse est, ut & mihi credatis,
nimirum de quo ille testimonium perhibuit.

Lapidem quem repro=
bauerunt.

Primum hoc uersu significatur oportuisse Christum
occi à

occidi à pontificibus. Nam ij significantur per ædifi- Ac difica-
 cantcs. Deinde, Christum esse caput & basim fidei no- tes.
 stræ, & compagem iustitiæ, hoc est, nullam esse solidam
 iustitiam, nullam esse absolutam pacem, nisi quam à
 Christo accepimus. Et in hunc modum exposuit Pe-
 trus. 1. ca. 2. Vt in eo crescatis in salutem. Siquidem gu-
 stastis quod dulcis sit dominus, ad quem accedentes, ceu
 ad lapidem uiuum, ab hominibus quidem reprobatum,
 à deo autem electum, & honoratum, & ipsi tanquam
 lapides uiui super ædificabimini. Postremo, esse anguli
 caput, significat nos omnes unum esse in Christo, quæ
 unitas per charitatem perficitur.

Et qui ceciderit super lapi-
 dem istum, & c.

Id est, cui scandalo fuerit lapis iste, hoc est, Chri- Caput an-
 stus, confringetur. Super quem uero lapis ceciderit, Id guli.
 est, quem iudicabit Christus, illum conteret, qui locus
 totus ad scandalum pertinet, quo offendimur humili-
 tate Christi, ut & supra ipse dixit. Beatus qui non fue-
 rit scandalizatus. Huc maxime pertinet, cum diffiden-
 tia obfundimur, aliunde quærentes conscientie pacem,
 quàm à solo Christo. Aliunde pã
 cẽ quærerere
 quàm à
 Christo.

C A P V T X X I I.

Amice quomodo huc
 intrasti?

INtrare ad conuiuium citra uestem nuptialem, est in
 F 3 speciem

Vestis nu=
ptialis. speciem pium esse, adeoq; humaniter, sed carere ueste
nuptiali, hoc est fide, quæ sola est interna & absoluta
iustitia. Atq; ille quidem eijcitur in tenebras exteriores,
quia ueste nuptiali caret, quantumuis opera speciosa fe=
cerit. Non est igitur parabola intelligenda sic, quod ij
tantum dammentur, & patiantur pœnas inferorum qui
mala opera fecerunt, sed & ij qui speciosa, at citra fi=
dem, fecerunt. Impossibile profecto est, ut ibi aliquid sit
boni, ubi non est spiritus dei.

Quid uobis uideatur de
Christo?

Christus fi
lius & do
minus Da
uidis.

Huius questionis scopus est, Christum & filium Da=
uidis & dominum esse. Iam ut nihil prius est in Chri=
stianismo, quàm cognoscere Christum, Ita non cognosci
tur Christus, nisi cõprehensus fuerit esse filius Davidis,
& dominus. Filius est, quia carnem ex homine assum=
psit, deinde et minor Dauide, quia assimilatus est despe=
cto, & relicto à deo, atq; inter iniquos reputatus, ut con=
temptissimas hominum formas indueret, & per omnia
iniquis similis factus est, ut amabilis fieret afflictis con=
scientijs. Dominus autem est in spiritu, qui iam regnat
in pijs mentibus, ne caro regnet, atq; adeo ne qua uis sit
peccato, nec affligat conscientias. Hinc scaturit pecca=
tum regnans & regnatum apud Paulum. Nec regnet
peccatum & c. David deniq; fuit figura Christi, eius scili=
cet qui regnat in nobis quàm diu pugnamus cum affe=
ctibus. Solomon uero pacificus, typum gessit eius, qui
regnat

regnat glorificatus in caelis. Vt Dauid pugnavit & uincit, ita Christus in nobis foeliciter pugnat cum affectibus nostris, & uincit, inde post uictoriam, ut pacificus Solomon quiete regnaturus.

C A P V T X X I I I.

Dicit significanter, In cathedra Mosi sedent scribe & pharisaei, id est, qui habent auctoritatem interpretandi legem Mosaicam, non autem suas traditiones. Itaque quatenus legem Mosaicam praedicant, quaecumque dixerint, seruate. Iam si recipias hunc locum de omnibus constitutionibus, tam diuinis, quam humanis, sibi non constabit. Nam & Christus supra cap. 15. arguit phariseos, quod propter suam traditionem mutauerant legem dei. Deinde non dubium est, quod nihil possit constitui contra legem dei, nec constitutioni obedire cogemur, quia oportet deo magis obedire quam hominibus. Actu. 5. Intellige itaque hunc locum de lege diuina, ubi dicitur. Quaecumque iusserint uos seruare, seruate & facite. De humanis constitutionibus ita sentias, obseruandas esse, nisi necessitas aut charitas dispenset. Nam Christus obseruandas etiam uoluit, ubi tributum persoluit.

Vae autem uobis
scribae, &c.

Supra uidimus saepe Christum nobis ab Euangelistis depingi, quasi spectrum misericordiae, mansuetudinis, be-

F 4 nigni-

Diris de= nignitatis. Quid est igitur, quod tantopere diris deuouet
uouet hy= execrationibus scribas ? Respondco, quia humanam &
pocritas. suam cōstituebant iustitiam, quæ uere peccatum erat. Isti
proprie claudunt regnum cœlorum, qui hodie Euange=
lium, uirtutis regnum non prædicant, & impia docent,
imò suis constitutionibus cauteriatas hominibus conscien=
tias pariunt. Quia comeditis domos uiduarum, dum
sub prætextu precibus prolixis precamini. Sacerdotum
auaritiam hic perstringit. Quia circuitis mare &c.
Reprehendit uanam gloriam.

Quicumq; iurauerit
per templum.

Iurare per aurum tē= pli. Iurare per aurum templi, uidetur esse, quod iurare
apposita conditione, ut nisi satisfecero promissis, tan=
tum auri dabo templo, iam qui simpliciter iurasset, non
accusabatur, atq; adeo nihil fiebat contemptus nominis
diuini. Puniebantur autem qui aliquid addixissent auri,
quo palàm fiebat puniri uitia, non ut meliores homines
fierent, sed ut & ipsi scribæ lucro auerentur. Hæc nõ
minus ad nostra tempora pertinere memineras, cum uo=
ta templis facta magnificimus, promissa uero fratribus
præstita haud pli curamus. Ac graues constitutiones de
sacerdotum cælibatu constituimus, non ut meliores fiant,
& concubinas eijciant, sed ut poenam fisco, ut uocant,
persoluant.

Væ uobis, Quia

deci=

decimatis mentham.

Duplicia sunt opera, quaedam necessaria, quaedam media. In medijs multa sunt discrimina. Necessaria sunt omnia quae mandantur decalogo. Primo praecipitur, fides mandatur. Secundo cultus diuini nominis. Tertio, tolerantia operis diuini. Reliqua omnia sunt, quibus proximo obstricti sumus. Fide deo conciliamur, misericordia Fide, misericordia & iudicio proximo. Ita enim ihs tribus totam legem comprehendit. Porro omnes caeremoniae mediae sunt, ut si ca iudicio, lex sus dederit, possis auxilio esse proximo tuo, discedens libere à caerimonijs. omnis comprehenditur.

Excolantes culicem &c.

Id est, contemnitis ea, quae pluris facienda sunt. Vos totum camelum deuoratis, & culicem dimittitis.

Aedificatis sepulchra.

Coepit Iudaea imitari Aegyptum, & ad huius exemplum expoliebat sepulchra. Nota sunt, quae de pyramidibus Aegyptiorum scribuntur.

Ecce relinquitur.
uobis domus &c.

Id est, conscientia & animus sine fide in Christum, relinquitur afflictus & desertus.

C A P V T X X I I I I.

Consurget gens contra &c.

F 5 Recenset

Recenset Christus mala uentura nouissimis temporibus, bella, pestilentiam, famem, uastationes, & omnium malorum maximum, peruersam doctrinam & abominationem desolationis, stantem in loco sancto. Tunc tradent, inquit, uos, id est, meos qui praedicaturi sunt Euangelium in afflictionem, & surgent multi pseudoprophetae, ac seducent multos. Ego planè existimo hæc dici de publicis uniuersitatibus. Obseruabis autem

Antichristus non est hic, Multi pseudoprophetae.

Antichristus non est hic, Multi pseudoprophetae. una persona.

Abominationem.

Locus est longe obscurissimus apud Daniele de hebdomadibus, de aduentu Christi, & ijs quæ post Christum uentura sunt. In fine autem capitis noni Daniel inquit. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium, & erit in templo abominatio desolationis, & usq; ad consummationem, & finem persequerabit desolatio. Quod uidetur sic exponi. Christum confirmaturum pactum, Id est, euolgandum Euangelium, Sicut hic dicit. Et predicabitur hoc Euangelium regni in uniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus. Deinde uero in dimidio hebdomadis, id est, post prædicatum Euangelium, futuram abominationem desolationis, hoc est, ἀποσασί in Ecclesia. Perinde atq; Paulus dicit. 2. Thessal. 2. Ne quis uos decipiat ullo modo, quoniam non adueniet Dominus,

Hebdomada.

nus,

nus, nisi uenerit defectio prius, & reuelatus fuerit homo ille scelerosus filius perditus, qui est aduersarius, & effertur aduersus omnem, qui dicitur Deus aut nomen, adeo ut in templo Dei sedeat, ostentans seipsum esse Deum. Vt intelligas abominationem de Ecclesia, nam alij hunc locum ad Hierosolymorum destructionem torserunt.

Sicut enim fulgur exit
ab oriente.

Quia subito, inquit, Christus se appariturum, & tamen tantam fore tribulationem, quanta non fuerit à condito mundo, subiicit consolationem his uerbis. Vbicunq; enim fuerit cadauer, illic congregabuntur & aquilæ, quod nihil erit meis periculi. Nam ita cōsolabor eos, ut aquilæ cadauer. Et uidetur hac uoluisse uti figura potissimū, eo quod plurimum fidutiæ mors Christi pijs facit, sicut alijs requirentibus signum non dabitur, nisi mors mea.

Sol obscurabitur.

Videmus hic quāta diligētia, & quā solícite nobis hæc inculcet, ne adeo secure stertamus. Sic Paulus. Cum dixerint pax & securitas, tunc repentinus superueniet interitus.

i ad Thim. 5.

Sed sicut erant dies Noe.

Terrere nos debet hoc exemplum horrendum planè. siquidem scimus, quā pauci eo tempore seruati sunt.

Tunc duo erunt in agro &c.

Ex duo

A N N O T A . P . M E L A N .

Ex duobus, inquit, qui sunt in eodem agro, assumendum alterum, alterum relinquendum. Significat enim fore nouissimis temporibus, ut ij qui in speciem pijs similes fuerint, damnentur. Et totus hic locus contra hypocraticam & pharisaicam speciem dictus est.

C A P V T X X V .

Scopus parabole est comendatio uigilantie, & detestatio ὑποκρισεως. Nam cum alijs in uniuerso Euangelio damnatur humana iustitia, tum maxime in his tribus capitibus, eo quod humana iustitia non sit, nisi fallax species fallacium operum. Iustitia uero fidei est confidens animus Christo. Et inter utramq; hoc interest, quod humana iustitia non est compos ullius affectus, iustitia uero fidei peruincit quicquid est tētationum, aut afflictionum, Quod autem dicit, moram faciēte sponso, generaliter significat aliquando pios affligi, ut probentur. Ceterum & proprie pertinere uidetur ad statum temporum nostrorum, que palam est esse tempora tenebrarum. Decem uirgines significant uniuersitatē Ecclesie, ut ait in toto mundo. Lampades, omnem externū cultū, orationem etiam & doctrinam. Oleum autem affectum & coelestem spiritum, quem nobis Christus diuinitus suppeditat per Euangelium. Nam & uenditores Olei, non alios intelligere debemus, quām prædicatores uerbi.

Decem uirgines.
Lampades.
Oleum.

Dormitauerunt omnes.

Vult significare, quod & uere pij patiantur aliquid
hy=

hypocrisicos. In media nocte, id est, in medijs tētationibus.
 Ecce sponsus uenit. Vox hæc piorum. Vigilate &c.
 Vox est contra confessionalia, & certificationem Pontificalem.

Sicut enim homo peregre
 proficiscens &c.

Hilarius sic, inquit, Paterfamiliās Christus est, is abiens à nobis, reliquit cuius talentū, id est, doctrinā sacrā. Iudæis quinq; talenta, quinq; libros Mosi, duo talēta gētibus, Euangeliū & uetus testamentū, unum talentū Iudæis obstinatis, id est, solam ueterem institutionem. Hæc satis eleganter Hilarius, nescio etiam an satis probè.

• Nō dubium est mihi, quin παραδύγμα de uno talento pertineat ad nostra tempora. Quòd uero alijs quinq; duo alijs, alijs unum talentū traditur, significare uidetur aliorum functionem ad plures pertinere quā aliorū. Sed ad extremū, cui unicum talentum datū est, & is nihil lucrificat metu, ad eos pertinet, qui pusillanimitate quadā reijciunt à se publicarum rerum usum & curam.

Paterfamiliās peregre abiens, Christus est, qui iam docet Ecclesiam, non per se, sed per Episcopos prædicantes. Idem dispensat talenta alijs alia, id est, suum cuiq; munus, suum cuiq; officiū. Dispensat autem ipse, quo significat expectandam esse uocationem, nec ad publica munera nobis aspirādum esse nostris cupiditatibus. Est autem uocari præfici cum, qui non ambiuit.

Cum

Cum autem uenerit filius
hominis &c.

Pertinet hic locus ad prædestinationem sanctorum, facile ex hoc textu intelligere queas, quæ uera & Christiana sunt opera. Charitatis uidelicet, non superstitiosarum caeremoniarum.

C A P V T X X V I .

Fides ca-
put iustifi-
cationis .

Primum satis constat, fidem esse caput iustificationis nostræ. Est autem fides, ascensus, quo humanus animus complectitur diuinam promissionem. Ergo in theologia præcipue sunt obseruanda promissionum uocabula, testamentum, foedus, pactum, promissio, quibus uocibus diuinæ promissiones significantur. Secundum, Fides est principium iustificationis in hunc modum. Deus promittit aliquid homini, ceu testator. Hoc promissum tum arripit humanus animus, & credit, qua fide & credulitate se reijcit in Deum, atque hoc est principium iustificationis. Sic Abrahæ, sic Noe, sic alijs aliæ promissiones factæ sunt. Sic sunt promissiones Propheticæ, ut apud Esaiam ultimo. Quomodo si cui mater blanditur, ita & ego consolabor uos, & in Hierusalem consolabimini, uidebitis & gaudebit cor uestrum, & ossa uestra. Sic in Euangelio. Ipse saluabit populum suum à peccatis suis. Item Usque ad consumationem seculi uobiscum sum. Item, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Et portæ inferi

Promissio-
nes.

Fides prin-
cipium iu-
stificatio-
nis .

inferi nō praeualebunt aduersus eam. Tertium. Pollicitationes ferè confirmat Deus aliquo signo uisibili. Quia hu manus captus est imbecillior, quàm ut possit parari sine externo uisibili signo. Illa signa externa alij uocant sacramenta, ego sacramentalia signa. Quartum. Abrahae promisit Deus semen, in quo benedicerentur omnes gentes, huic promissioni addidit signum circumcisionis, credens huic Abraham, iustificatus est. Sic nobis promissa est peccatorum condonatio, huic signa sunt addita, lotio, absolutio, uesci Eucharistia, quae signa sunt promissionis alicuius. In ueteri uero testamento fuerunt promissa bona temporalia. Nouo testamento promissio facta est rerum spiritualium, hoc est, iustitiae seu gratiae. Est ergo haec summa Euangelij. Dominus promittit remissionem peccatorum, & gratiam omnibus credentibus in Christum. Et hanc promissionem confirmat signis, lotione, absolute, uescendo Eucharistiam. Oportet ergo additas esse promissiones his tribus signis. Lotioni, Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit. Absolutioni, Quorum remisistis peccata, remittuntur eis. Eucharistiae, Corpus quod tradetur pro uobis. Item, Sanguis qui effundetur pro multis.

Fidei uocabulum est correlatiuum ad promissiones Christi, siue de Christo, ut patris ad filium, Domini ad seruū. Signū sacramentale, est quo admonemur promissionum diuinarū. Vsus sacramenti, est contēplatio signorum,

Signa pro
missionib.
addita.

A N N O T A . P . M E L A N .

rum, per quam credimus, & arripimus promissionem diuinam. In regno patris mei, id est, in ecclesia, hoc est, post resurrectionem meam, in ecclesia bibetis sanguinem meum.

Ego tamen nunquam patiar
scandalum.

Est humanae fragilitatis & temeritatis exemplum. Deus uoluit suos electos etiam labi, quo declararet, nobis non desperandum.

Coepit affici dolore &
moestitudine.

Pauoris Christi tres uidentur fuisse causae. Naturalis metus, quo natura horret mortem. Item quod Christus praesciebat gentis Iudaicae casum, atque adeo totius generis humani ingratitude. Sed haec duae causae collatae cum tertia plane nihil sunt. Fuit autem tertia, eademque summa, sensus quidam desertionis & irae diuinae, quo fluctuabat Christus inter infernum & uitam. In hoc pauore facta est despoliatio donorum in Christo, ut iam non concludat argumentum de charitate, quod ubi sit perfecta charitas, ibi non sit timor. In Christo fuit perfecta charitas, nihil ominus pauor, nam in hac afflictione & angustia, despoliatio quaedam charitatis facta est, quod scilicet subtrahente se diuinitate, non flagrauit charitas.

ANNOTATA. IN HISTORIAM 49
PASSIONIS DOMINI.

LECTORI S.

Hasce annotationes in historiam passionis domini, Christiane lector, addidimus, cum quia non secus habuit exemplar oblatum, quod tamē ut excriberemus, amici quidam opportune importune cōtenderunt, tum quia, quicumq; sit autor (nam Philippi non esse, uel stilus argumento est) paucis quidem rem, ceterum fortasse non ἀπερὶ χριστῶς explicuit. Hoc te admonitum uolui
mus. Vale.

Passio domini.

SERVIRE ME FECISTI IN PECCATIS tuis, & praeuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum nō recordabor. Esaie. 43.

Verba haec duo habent, principio enim admonent nos infirmitatis nostrae, deinde addunt & consolationem. Verbum enim consolationis est, quia ipse deleat peccata, non propter nos, sed propter se & nomen suum, factus maledictum, ut nos à maledicto liberaret, peccatum, ut nostras deleat iniquitates, mortalis, ut

ANNO. IN HISTORIAM

talis, ut nos immortales redderet, mortuus denique, ut
 nos uiuificaret, uerteretq; in medicinam, & in pecca-
 ti remedium, quod erat peccati pœna. Quæ omnia ut
 in speculo uitæ nostræ, in historia passionis contempla-
 mur, si Christum prius agnum uerum ostenderi-
 mus. Huc accersere. 12. ca. Exodi. Decima die offertur
 agnus, nempe omni carne sub peccato conclusa, incipi-
 mus tollere hunc agnum. Quod autem iubetur quisque
 accersere proximum, admonet nos charitatis. Chri-
 stus absque crimine agnus est sine macula, masculus non
 foemina. Robustior enim uir est, animoque magis ar-
 duo. Et de gregibus tolletis eum, magno mysterio di-
 ctum est. Christus enim de nobis sumptus est, ex car-
 ne nostra. Daniël enim propheta nos capros, hœdos,
 hircos appellat. Postremo, quisq; nostrum offerat hunc
 agnum, id quod fit hoc modo, si in eum nos totos reie-
 cerimus, imponentes ei peccatum nostrum. Poste de-
 xtro, memoriam, poste sinistro, intelligentiam, superli-
 minari, uoluntatem intelligi uolunt sancti patres. Me-
 lius forte diceretur, spiritum, animam, & carnẽ, Christi
 sanguine purgari. Ignis in scripturis tribulationem nõ-
 nunquam significat. Aqua coqui agnum, est humanis tra-
 ditionibus scripturam insicere. Caput cū pedibus, id est,
 diuinitatem in humanitate, uel potius cõmunionem san-
 ctorum significat. Nihil remaneat, id est, fides quoque
 peribit, hoc enim tempore quoad uiuimus ualet fides, in
 alia uita non item. Renes uestros accingetis. Cingu-
 lum

P A S S I O N I S D O M I N I . 50

lum expressit Esaias. cap. 11. Fides cinctorium renum eius, fides deinde in corde facit deum cognoscere, docetq; singula quæ facienda sunt. Calciamenta habetis. Hunc locum Paulus ad Ephe. 6. exposuit. State, inquit, accincti, & calceate pedes in præparatione euangelij. Vides calciamenta esse præparatorium euangelij pacis. Deinde calcei sunt, ne impingamus ad lapidem pedes nostros, hoc est, uerbo promissionis custodiuntur, immo purgantur affectus, muniunturq; ad obsequium fidei. Inquinantur facile affectus nostri, ideo erudiendi sunt, & sanandi in euangelio pacis, ut quietam habeamus conscientiam, & pacem animorum, adeo etiam, quod si peccauerimus, si perijt pax, innouanda & restauranda est uerbo euangelij. Tenentes baculum. Per baculum, uerbum significat, quo figamus pedem, & in quo hærendum est nobis. Est enim transitus pascha, scilicet domini. Transire, in scripturis pati est. Comedetis festinanter, id est, parati eritis exire mundum, parati eritis ad mortem. Sic enim & Christianorum uita transitus est, quia non habemus hic locum manentem, fugiendum est ex Aegypto.

Non comedetis panem fermētatum, id est, nihil prædicemus, nisi enucleatum per nouū testamentū. Scriptura enim, est rota in rota, iuxta Ezechiēlem. Estq; hæc summa huius loci. Spiritus uiuificat, litera occidit. Hic itaq; agnus Christus est. Iuxta Apostolum, paschano

G 2 strum

ANNO TA. IN HISTORIAM

strum immolatus est. Ita enim orditur Matthæus passionis historiam. cap. 26.

Scitis quia post biduum pascha fiet,
& filius hominis &c.

Quo loco singula sunt ad animi cogitationem reuocanda. In coena enim omnes ad mensam steterunt Apostoli, renibus succincti, in manibus tenentes baculos, calceati, quibus ministravit Christus.

Desiderio desiderauit, &c.

Mirum est, aliquem gaudere in malis, id est, in angustia & passione. Est autem signum flagrantissime charitatis, atq; hic obseruabimus charitatis naturam, ut perdat omnia.

Aula, triclinium, uel diuersorium allegorice, ecclesia est. Cæna fidei cõmunio. Agnus Christus est. Postea quod inter uescendum dicit. Amen dico uobis, quia unus uestrum me traditurus est. Sic intellige, quod in commune dixerit hæc uerba, alioqui non fuisset opus, hoc uerbum restringere ad duodecim. Huc accerse. ca. 13. Ioan.

Historia huius capituli hos ferè habet locos. Primo. Christi exemplum est. Sicut enim ipse mortuus est, ita nos moriamur peccato, uiuamus autem iustitiæ. Deinde exemplum humilitatis Christi, qui procumbit ante pedes discipulorum. Lauat autem discipulorum pedes, non manus, quoniam baptizati habent adhuc noxios quosdam affectus, subinde tota uita purgãdos. Deponit uestes,

P A S S I O N I S D O M I N I . 57

uestes, Id est, exuit se omnibus iustitijs suis, & quicquid habet uirtutum, gloriam, nomen, famam perdit, ut nos saluet, & id perfectissimum est charitatis exemplum, quo admonemur, ut ij qui habent gratiam, humilientur, atque iuuent proximum. Petrus gessit magistratum exemplum, qui nolunt aliquid fieri contra statuta sua, qui acriter obiurgantur à Christo. Agnoscunt autem sese illi, postquam Christus aquam in peluim infuderit. Peluis deinde latum uas est, unde facillime uerbum propagatur. Vasa enim in scripturis sunt uerba uocalia & instrumenta uerbi. Aqua est intellectus legis, quem infudit Christus per prædicatores noui testamenti. Occultabatur uerbum olim, quod reuelatum est iam per Christum. Id quod & significabat uultus Mosi, in quem non potuerunt intendere filij Israël. Postremo, hæc pedum lotio durat quoad uiuit homo, quoniam quotidie sunt purgandi pedes, Id est, affectus. Vide Lutherum in Antilatomo. Porro beneficij est diuini, quod ipse lauat pedes. Siquidem illo scribente in cor legis intellectum, probe scribitur. Moses facit legis odium, Christus uero facit legem nobis gratissimam esse. Linteo præcingi, significat eum talia quæpiam assumpsisse, quæ non assequimur, nisi fide. Fidei enim negotium est, ut Christum comprehendamus uerbo fidei.

Sumit uestem.

Rursus Christus & magistrum se dici gaudet quod

G 3 exemplū

ANNO TA. IN HISTORIAM

exemplum sequuntur ij, qui præfecti sunt cæterorū, ut superioris & inferioris personam gerant accommodantes se ad quorumcunq; captum. Attende Christi modestiam, qui Iudam traditorem nō traducit palam, sed tolerat eum, subinde tamen admonens eum locis apertissimis, nimirum à dei iudicio sumptis.

Institutio sacramenti Eucharistiæ.

Cœnantibus eis, accipiens Iesus panem, benedixit ac fregit. Luc. 22. cap. De hac consule Captiuitatem Babilonicam & Hypotyposes tit. de signis, & tit de participatione mensæ domini.

Deinde postquam lauit pedes eorum, accepit uestimenta sua. Cumq; rursus consedisset, incepit dicere Iudæ. Qui manducat mecum panem, leuabit contra me calcaneum suum, ut adimpleatur scriptura. Quo loco summopere obserua, Christum semper se accommodare scripturis. Deinde, Christum nonnunquam esse merum deum, nonnunquam hominē desertissimum ac despectissimum. Vtriusq; & dei & hominis officium, suus sequitur personæ habitus, & sermo. Diuinitatis uerbum est, Ego scio quos elegi. Humanitatis uerbum, Vt adimpleatur scriptura. Docemur hoc loco quoq; quod & si desperemus de profectu fratris nostri, ne cessemus assiduo, illi scripturæ uerba inculcare. Item, malus non statim à nobis reiiciendus est, imò utcunque tolerandus, quia membrū

membrum est corporis nostri. Item nullius metu uel respectu ueritas tacenda est. Iudas fuit primarius discipulorum, & summo loco habitus, quod dicitur à Ioanne: Erat autem recumbens unus ex discipulis eius, &c. Vide, ut solus Ioannes agnoscit Iudam, id est, hypocrisim, & uanam speciem operum. Nemo agnoscit hanc, nisi in ueritate constitutus. Huc pertinet locus Lucae de contentione inter discipulos facta, quae sicuti tum coepta est, ita nunquam finietur. Vide, ut passus sit Christus cadere suos.

Pergit Lucas, Cum misi uos sine sacco, &c. Primo obseruandum, gladium hoc loco non significare auctoritatem, sed id quod Paulus dixit, nimirum uerbum dei, id quod ex circumstantijs textus facile accipiemus. Primo enim dixit Christus. Ecce satanas expetiuit uos, ut cribraret sicut triticum. Gladio uerbi hic repellendus est, atque adeò dimicandum erit uobis contra eos qui dicunt, quod Christus sit computatus inter iniquos, id est, hoc conabitur satanas, ut auferat de cordibus uestris Christum. Dein, liquet ex Christi increpatione ad Petrum. Quomodo implebuntur scripturae? Gladio ergo quo uti debent Episcopi, sit uerbum dei, nullum alium pro Petro, & pro alijs Apostolis, nouit scriptura. Hic nunc orditur Christus mysterium passionis. Fuit enim destitutus fiducia cordis sui, & adeo relictus, ut nihil restaret, nisi solum uerbum dei capefcendum, quo spiritū tentantem repelleret

ANNOTATA. IN HISTORIAM

Et hymno dicto exierunt.

Meditaturus passionem Christi, exigit hystoriam à circumstantijs, à personis, locis, tempore. Primo, uide Christum in ista sublimitatione planè factum exanimem atq; desperatum. Iamq; rursus animo cõfirmatum, atq; stantem erecto spiritu, confirmantemq; seipsum, ac dicentem. Surgite eamus &c.

Ne intretis in tentationem.

Huc ad ser. cap. 14. Marci. Deinde assumit Petrum & Ioannem & Iacobum, quo loco concipere hominem auxilia querentem, & in sinum amicorum præcipuorum præ nimio dolore festinantem, sicuti plane Christus, cum in carne uixisset, passus est, & fecit omnia opera, quæ carnem sequuntur, ita tristatur sine simulatione.

Mysterium.

Monemur Christi exemplo, mortem adamãdam esse, quoniam in mortẽ baptizamur omnes. Roma. 6. Quam doctrinam & exẽplum secuti sunt Martyres, secuti sunt item pueri innocentes, quasi uelites huius pugnae. Postea uero Christus ipse moritur, qua prophetia prædictum est hoc, quod futurũ est in fine Ecclesiæ, ubi ueritas ipsa succumbet, hoc est, gratia, misericordia. Hæc autem tractabuntur ab impijs Caiphis, Annis, & Herodibus, & tandem à Pilatis, ut tractatur hic Christus. Postremo itaq; peribit fides, neq; restituetur, nisi per extremum diem. Hoc idem significat, quòd Iudas uenit magna militum

litum

litum & populi multitudine cum laternis & facibus & armis, id est, humanis doctrinis. Verba siquidem potentia ad damnationem & seductionem, dicuntur impiorum arma in scripturis.

Itaq; in postremis diebus captiua ducetur, cum facibus & laternis humane sapientie, & armis humanarum traditionum. Adeo etiam ut tollatur penitus, quicquid est ueritatis, superstite humana constitutione. Traditur autem Christus osculo, quia ij quos diximus, preterent suis constitutionibus summam pietatem. Eritq; hæc postrema persecutio, potentia & dolus.

Porro uide humanum consilium in hoc quòd dixit Iudas, Quemcunq; osculatus fuero, hunc tenete. Deinde quòd sicut loquente Christo, Iudæi abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram, ita refugiunt quidam ueritatem, sed non uertuntur in melius. Malitia nempe, ut Chrysostomus ait, & si confundatur aliquoties, conuincitur tamen nunquam. Postremo hæc erunt tempora periculosa, ubi succumbet ueritas. Veritas quidem triumphauit, & uicit tempore Martyrum, & Apostolorum, postremis autem temporibus non item.

Spiritus quidem promptus &c.

Sunt qui hæc uerba discipulis dicta exponant. Sunt item qui hæc de seipso loquutum fuisse asseuerent, & melius forte de Christo intelligenda sunt. Ita Ecclesia

G 5 semper

ANNO TA. IN HISTORIAM

semper habet pugnam carnis & spiritus. Erunt enim in fine mundi in Ecclesia, cuius facies hic adumbratur, boni multi, quibus nihil erit maius in uotis, quàm salus Ecclesie, quam tamen non assequuntur. Iam uero quam horrendum est, ueritatem Christi in fine Ecclesie ita infirmari, propter potentiam iudæ & aliorum.

Verbum hoc, *Quid dormitis?* apud Lucam, trepidantis est & pauentis. Deinde quibusdam uerbis hortatur eos ad orandum.

Osculo filium hominis tradis, increpatorium est. Seruum percussum à Petro, antequam captus sit Christus. circumstantia textus ferè indicat. Primum enim surrexit ab oratione, procedens in occursum illis, à quibus tamen non cognoscitur. Igitur interrogat, quem querant. Cui respondent, Iesum Nazarenum. Porro prosternuntur, & magis ueritate irritantur. Et rursus rogat. *Quem queritis?* Cui idem respondent, quod antea. Et tum demum dicit. *Dixi uobis quia ego sum.* Interim Petrus adgressus est seruum cum lucerna, dicens, ut inquit, Lucas, Domine si percutimus in gladio?

Quasi ad latronem existis.

Velut dicat, nisi uoluisssem, non duceretis me captiuum. Est igitur locus prædestinationis, non uult Petrum pugnare, quòd significat, Deum impediturum, quo minus in fine Ecclesie uerbum prædicaretur, quia hora tenebrarum est. Ita enim oppressa ueritate regnabit iniquitas,

quitas, potestas impiorum dominabitur in Ecclesia, & nemo poterit resistere illi, quia omnia fiunt sub specie osculi. Quis uero tandem psychotyrannidem illam dominaturus sit, consule Antichatarinum.

An putas quia non pos. &c.

Arguit temeritatem Petri, dicens, An putas, quia non possum rogare patrem meum, ut mittat &c. id est, credis ne patrem liberaturum me, nisi sic oporteret fieri. Ita posset quidem Dominus, in fine Ecclesiae, multos quidem suscitare concionatores atq; Episcopos, nisi Christus ipse, id est, ueritas quodammodo opprimenda esset.

De negatione Petri.

Vbi abnegauerit Christum, concordia Euangelistarum difficilis uidetur duabus rationibus. Primum, quod quidam ex eis dicunt, Petrum abnegasse Christum semel in curia Annae, bis in curia Caiphae episcoporum. Alij asserunt Petrum ter abnegasse Christum in domo Annae. Secundo, non est hic facile ut iudicemus, propter uarietatem querentium Petrum. Ioanes enim dicit, Petrum compellatum esse ab ancilla ostiaria. Lucas diuersum sentit à Ioanne, quia dicit, hoc factum esse ad ignem. Concordabimus tamen eos utcunq; nam Euangelistae non curauerunt admodum conditiones personarum, sed satis fuit illis, exprimere Christi uerbum, quod dixerat ad Petrum, ad retundendam temeritatem Petri, Antequam gallus emittet uocem suam ter me negabis. In hoc enim constanter consentiunt quod,

ANNOTATA IN HISTORIAM

quod quisq; pro se repetierit ternam Petri negationem.

Annæ quaestio.

Voluit Episcopus Christum humiliari ante se, ideoq; magno supercilio quaerit, palam exigens obedientiam prestari sibi, dicens. Fateri hic tu, qualis sit & fuerit doctrina tua? ad me enim pertinet, de scripturis iudicare. Qui respondet modestissime, tacens & de discipulis & doctrina, testimonium dans ueritati. In templo, inquit, docui, non in angulis, adeo etiam ut nullum hominum possit latere doctrina mea. Exemplo Christi ferenda est etiam qualiscunq; iniuria, sed hoc cauendum, ne probeamus iniuriam, hoc est, ne consentiamus illis, quod bene faciant, qui tyrannidem exercent.

Gallus lux est conscientiae, atq; per hanc lucem respicit ad Petrum Christus, patrato peccato. Ita fiet olim, ut qui abnegauerint ueritatem, perdiderint Christum, nihil habeant reliquum, quam solum fletum. Voluit autem in peccatum cadere, & praecipitari Petrum Christus, magno exemplo, ne Ecclesiae rectores superbiant, & praesumant. Est autem hic locus magnum exemplum misericordiae diuinae, & mirum est, quanto studio omnes Euangelistae descripserint abnegationem Petri, quoniam Euangelium commendat & praedicat suauitatem & misericordiam Dei. Porrò periculum est, si praesumptuosus quisquam utatur hoc mysterio uerbi. Futurum est enim, ut cadat tota administratio. Sit ergo talis Episcopus

scopus , qui possit misereri aliorum.

Adducunt ergo Iesum
ad Caipham.

Id quod Marcus dicit, Omne consilium nihil inuenisse contra Christum, propter quod morti eum adiudicarent, locus is itaq; ad innocentiam Christi pertinet, Quia uero Episcopus uel summus sacerdos quærit, an Christus sit filius Dei uiui, respondet, testimonium dans ueritati, ad mendacia planè nihil respondet.

Iudæi non ingressi sunt prætorium, ne contaminarentur, hoc nimirum consilio, ut malæ causæ suæ bonam speciem prætexerent, dicente hinc populo, Certe ij iusti sunt, quoniam mordicus patrum cōstitutiones tenent. Exijt Pilatus sciscitaturus crimen, more Romano, penes quos irreligiosum habebatur, aliquem inauditum, neq; dicta causa condemnari.

Christi responsum, quod dedit Pilato, acutum est. Dicit enim. A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me? Si à temetipso hoc dicis, iam responsum est tibi, Si uero alij tibi dixerunt, illos quære, unde sciant me esse regem Iudæorum.

Christus ab Herode illusus remittitur ad Pilatum. Pilatus uero potius Christum saluum optans, quàm damnatum, excusat eum, tum quia nihil ipse inuenerit in eo dignum mortè, tum quia nihil Herodes.

Deinde credens se nactum occasionem quandam liberan
beran

ANNO TA . IN HISTORIA M

berandi Iesum, cum rogasset populus, ut testatur Marcus, dimitti sibi aliquem fontium (qui mos relictus erat Iudeis, ob memoriam transitus Aegypti proposuit populo Pilatus Iesum & Barrabam, nihil hesitans, quin Christum liberaturi essent. Beneuolebat enim Christo, quia sciebat iuxta Marcum, quod per inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes. Pontificum autem instigatu concitata est turba, ut posceret Barrabam, non Iesum. Induunt rursus Christum sua ueste, ut ab omnibus etiam peregrinis, qui ad diem festum conuenerant, cognoscere tur. Flagellatus est autem Christus, antequam duceretur ad locum supplicij, more Romano, penes quos nemo occidebatur, nisi prius uirgis caesus. Verbum, Ecce rex uester, commiserantis est. Non frustra est, quod Iudaei uolebant Christum affigi cruci. Cupiebant enim plebem hoc consilio fallere, ut quia scriptum esset in lege, Maledictus omnis qui pendet in ligno, Christum quoque a Deo maledictum esse, ut eo modo periret Christus, & illius bona fama ac opinio, claritas miraculorum, & quicquid erat in Christo boni.

Porro adiungunt illi duos latrones, in quorum medio ipse duceretur, tanquam antesignanus quispiam latronum. Tandem cogunt Christum ipsum suam ferre crucem, alios non item. Postremo, mors crucis tam erat ignominiosa, ut nemo auderet crucem uel tangere, ne contaminaretur. Ideoque quasi ad seruile officium impulerunt Simonem illum Syrenensem.

Lignum

P A S S I O N I S D O M I N I . 56

Lignum uiride Christus est, aridum, omnis Christianus, hoc quidem dicit mulieribus filiabus Hierusalem. Castigatio hæc est, qua consideremus, longe melius esse meditari, nos commisisse, propter quæ hæc ferat Christus. Nostra enim fert in humeris suis peccata.

Pater dimitte illis &c.

Quod uerbum ad omnes homines pertinet, quoniam omnes nescimus, quid facimus.

Fides latronis firmatur uerbo Christi, quo dixit, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Posuerunt corpus Christi in monumento exciso, id quod pertinet ad morem gentis Iudææ.

Domine recordati sumus,
quia seductor &c.

Exemplum humanæ prudentiæ est, quæ aduersus Deum nihil ualet. Nempe mentitur iniquitas sibi ipsi.

F I N I S .

INSIGNIVM LOCORVM

Annotationum P. Melanchthonis in Mattheum

Index. Signant autem, a & b. Paginarum facies, primam & secundam.

A

Abdicare affectus quid. folio.	40. b
Ad amori quid.	4. a
Aduersitates diuinum opus.	10. a
Adorare Dæmonem quid.	10. b
Aedificium duplex.	21. b
Antichristus non una persona.	45. b
Ambulare super mare quid sit.	31. b
Ascendere in nauiculam.	29. a. & 31. a
Augusti prouerbium de Herode.	8. b
Per aurū, Thus, Myrrham quid sig.	8. b

B

Baptismum Iohan. non conferre gratiam. folio	9. a
Baptizare spiritu sancto quid.	9. b
Beatitudo aliorum alia.	12. a
Beatum esse quid.	34. b
Beelzebub quid.	29. a
Bethlehem quid.	8. b
Blasphemia quid.	29. a
Blasphemia Dei est, ignorare Christum.	2. a
Bonum opus non posse fieri extra gratiam.	10. b

C

Canes & porcos quos Christus dixerit.	20. b
---------------------------------------	-------

I N D E X

Capernaum quid.	27. b
Caput anguli quid sig.	43. a
Ceremonie.	28. b
Communio Evangelica.	18. a
Confessio spiritalis.	34. b
De coelibatu.	38. b
Claves quid.	35. a
Christum nouisse.	30. a
Christus filius & Dominus Davidis.	43. b
Christum esse basin fidei.	43. a
Christus rex.	41. b
Christum filium esse Davidis & filium Abrahæ, an Christum Davidis filium, Davidẽ Abrahæ ambigũ est.	4. a
Christum ad Gentes pertinere.	5. a
Christi genealogie consonantiam difficile probari ex Mattheo & Luca.	5. a
Christum natum esse in Bethlehem.	7. b
Christus quare Iudeam deseruerit, uitiosamq; Aegyptum sanctificarit.	8. a

D

Davidis prosopiam. cap. 3. τὸ πρῶτον παραλαμπούριον recenseri. folio.	5. a
Dei filius quis.	4. b
Deo soli seruire quid.	10. b
Diuortium hodie quid.	16. a
Diuortium nomine magis quàm re.	33. b

E

ANNOTA. IN MATTHAEVM.

Ecclesia quid.	38. a
Error tolerari non debet.	32. a
Euangelium quid.	2. b
Euangelij summa.	σ. a ☉ 48. a
Excommunicatio uera.	37. b
F	
Faciem resplendere.	35. a
Fames spiritus.	10. a
Fides leprosi.	22. a
Fides aliena efficax.	22. b
Fides quid.	47. b
Fides principium iustificationis.	47. b
Fidei uocabulum correlatiuum ad promissiones Christi.	
folio.	48. a
Filij regni.	24. a
Fimbria uestimenti quid.	25. b
Fimbriam tangere.	31. b
Fructus aduersitatum.	12. b
G	
Gehenna quid.	15. a
Generatio Adæ.	3. a
Generatio Christi.	3. b
Gratia quid.	3. a
Gratiæ opus duplex.	9. a
H	
Hebdomada quid.	45. b
Hebræis mos est ex patrib. filios nominare.	4. a

I N D E X

Heliam & Mosen loqui cum Christo.	35. a
Herodes qui agant.	8. a
Herodes,	8. b
Homicidæ qui.	14. b
Hominum opinio de Christo.	33. b
Hostiana.	42. a
I	
Idolatria quid.	18. b
Ieiunium.	19. a
Iohannis officium Bapt.	27. a
Iudæ filij duo quid signēt.	4. b
Iudicium quid.	28. b
Iurare ubi liceat.	17. a
Iugum quid.	27. b
Iurare per aurum templi.	44. b
Iustus quis.	29. a
Iustitia humana.	45. b
Iustitia fidei.	ibidem
Iustitia duplex.	11. b & 24. b
Iustitia Pharisaica.	14. a
Iustitia spiritus.	ibidem
Iusti.	24. b
L	
Lampades quid sig.	45. b
Legum diuisio.	20. b
Legis opus.	11. b
Lex diuina.	3. a

ANNO TA. IN MATTHAEVM.

Lex naturalis.	2. a	⊗	20 b
Lex semper nos reos agit.			2. b
Lex peccatum declarat.			eodem
Lex sine gratia quid faciat.			9. a
Lux quid.			13. a

M

Magi.			8. b
Magistratus Christiani officium.			17. b
Matthæi uocatio quid sig.			25. a
Misericordem esse.			12. b
Monachi quomodo sua relinquunt.			39. b
Mosen & Heliam loqui cum Christo quid.			36. a
Matthæi uocatio quid.			25 a

N

Non neccßaria opera non ualere, nisi neccßaria absol- ueris.	15. a	⊗	25. a
---	-------	---	-------

O

Oculus simplex.			19. a
Oculus nequam.			ibidem
Offensi in Christo.	25. b	⊗	30. b
Offensio.			32. a
Oleum quid sig.			46. b
Opera à Titulis ordiebantur ueteres.			3. a
Opera duplicia esse.			45. a
Ordo naturalium legum.			21. a

P

Patres legis.			6. a
---------------	--	--	------

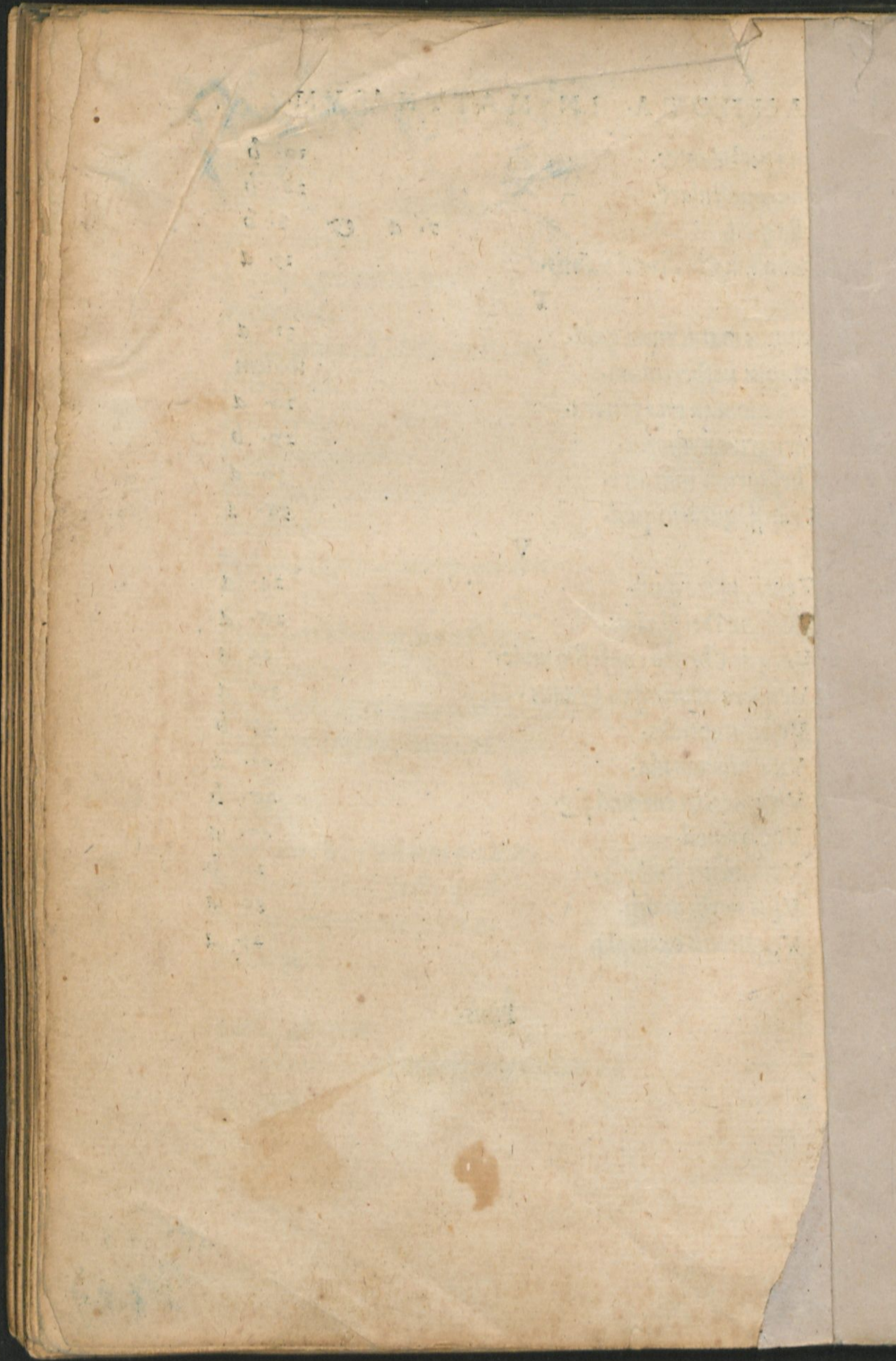
I N D E X

Pax duplex.			26. a
Paupertas Euangelij quid.	27. a	☉	39. b
Pauperes spiritu.			12. a
Peccati agnitio ex lege.			9. a
Peccatores.			24. b
Peccatorum absolutio ex Euang.			9. a
Petra quid.			35. a
Petrus satan.			35. b
Pœnitentia quid.	8. b	☉	9. b
Portæ in scripturis quid.			42. b
Primi nouissimi.			40. b
Pseudoprophetæ qui ☉ qui ueri.			21. b
Q			
Quæ prohibentur diuersa sunt.			17. a
Quis maior.			ibidem
Quomodo leges humanæ obseruandæ sunt.			44. a
Qui claudent regnum cœlorum.			44. b
R			
Rachel.			8. b
Regnum cœlorum uim patitur.			27. a
Regenerari in Christo quid.			4. a
Renasci quomodo oporteat.			3. b
Retia quid.			11. a
S			
Sabbatum quid.			18. a
Sacerdotibus quibus debeatur uictus.			25. b
Sal quid.			13. a

ANNO TA. IN MATTHAEVM.

Signa postulantē.		10. b
Signum postulare.		28. b
Stella quid.	7. a	8. b
Symbolum Christiani militis.		13. a
T		
Tempus matutinum quid.		31. a
Tempus uespertinum.		ibidem
Tentationum tria genera.		10. a
Ternarius numerus.		29. b
Thesaurum inuenire.		30. a
Transfiguratio quid.		35. a
V		
Venti, mare quid.		24. a
Verbum Dei gladius.		26. a
Vera de Christo confessio unde.		34. a
Vendere omnia quis gradus.		39. a
Vestis nuptialis.		43. b
Vita piorum ubi.		41. a
Virgines decem quid sig.		46. b
Vocari quid.		47. a
Vestimenti simbria.		25. b
Vsus uerbi diuini.		31. a
Vocationis exempla.		23. a

Finis.

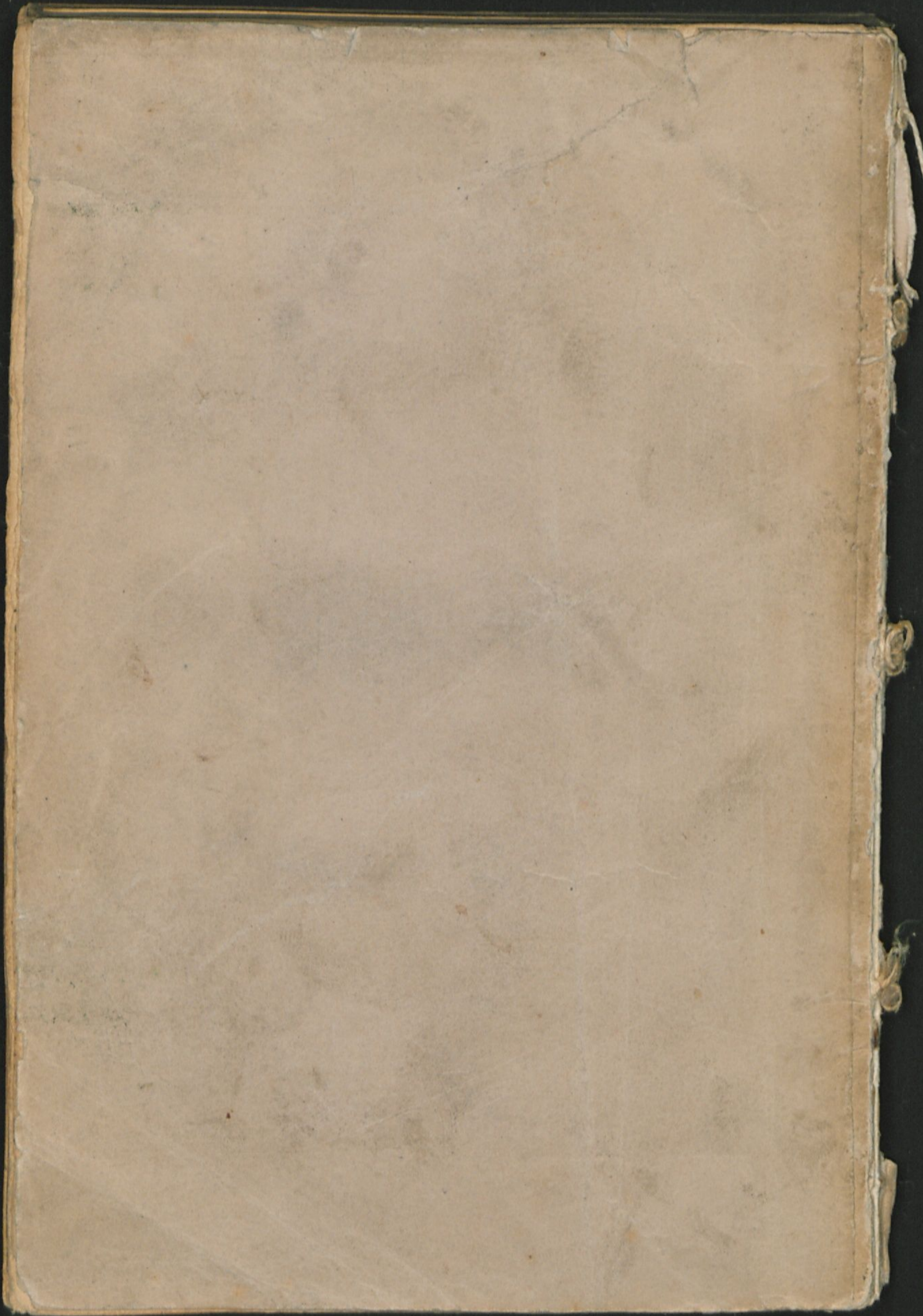

9/9 2657

I

(X 2205763)

me

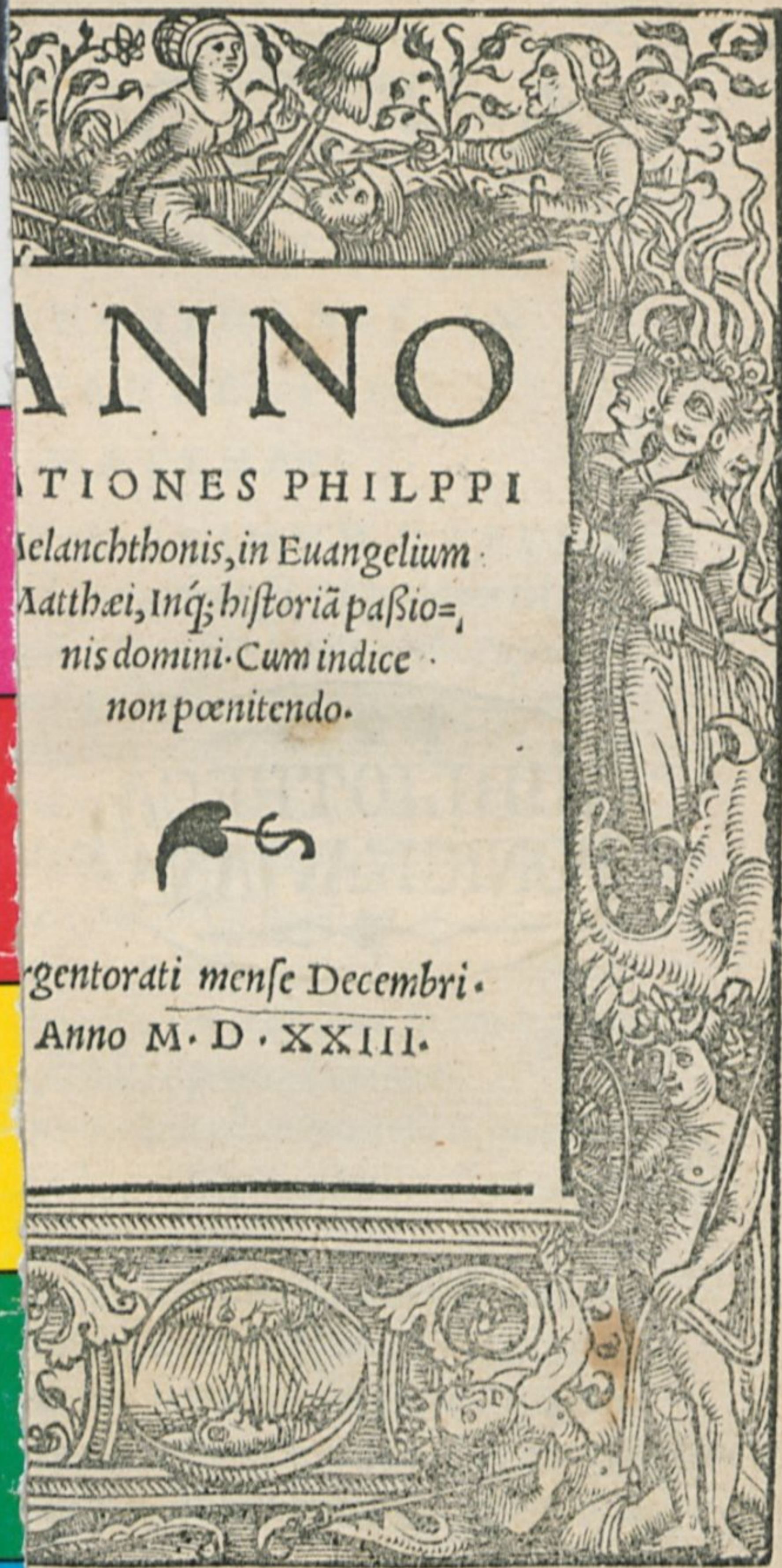

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

B.I.G.

Farbkarte #13

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

ANNO

TIONES PHILPPI
Melanchthonis, in Euangelium
Matthæi, Inq; historiã passio=
nis domini. Cum indice
non pœnitendo.

Argentorati mense Decembri.
Anno M. D. XXIII.

